

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Daniel Král

Právní úprava manželství a dnešní společnost

Je stávající úprava manželství schopná obstát?

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Petr Agha, LL.M., Ph.D.

Katedra: Politologie a sociologie

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 9.8.2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 108 805 znaků včetně mezer.

V Praze dne 9. 8. 2023

[Vlastnoruční podpis]
Daniel Král, diplomant

Obsah

Úvod.....	1
1. Rodina	2
1.1. Funkce rodiny ve společnosti.....	4
1.2. Příklady různých rodinných uskupení.....	4
1.2.1. Patriarchální tradiční rodina.....	5
1.2.2. Hyphen-families.....	5
1.2.3. Egalitářská rodina.....	6
1.2.4. Jiné sociologické teorie a typizace rodin.....	7
2. Současné problémy manželství jako společenské instituce.....	9
2.1. Rozpad společenského konsenzu o institutu manželství.....	10
2.2. Globalizace a diverzifikace.....	11
2.3. Nízká sňatečnost.....	11
2.4. Rozvodovost.....	12
2.5. Nízká natalita.....	13
2.6. Nesezdaná soužití.....	14
3. Právně-filozofický kontext manželského práva.....	15
3.1. Funkce rodiny v kontrastu manželského práva.....	18
3.1.1. Podstata a cíle úpravy manželského práva.....	18
3.1.2. Funkce manželství.....	19
3.2. Registrované partnerství.....	23
4. Možnost úpravy nových rodin de lege ferenda.....	24
4.1. Koncept deregulovaného manželství	26
4.2. Částečná deinstitucionalizace manželství a registrovaného partnerství.....	24
4.3. Koncept uznání partnerského soužití v páru.....	24
4.3.1. Soužití s aplikací ustanovení o manželství.....	26
4.3.2. Soužití s vlastní zvláštní právní úpravou vybraných institutů.....	33
4.3.3. Soužití bez zvláštních právních norem.....	36
4.3.4. Úprava soužití prostřednictvím common law marriage.....	42
4.4. Koncept uznávání soužití ve společné domácnosti.....	42
Závěr.....	43
Seznam zkratk.....	44
Seznam použitých zdrojů.....	45

Název diplomové práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce a 3 klíčová slova v českém jazyce.....	52
Název diplomové práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce a 3 klíčová slova v anglickém jazyce	53

Úvod

V právním řádu existují instituty, které bereme jako samozřejmost v jejich stávající podobě, a to i přes to, že poměrně rozsáhlé skupině příjemců právních norem nevyhovují. Důvody pro to mohou být různé, ať už jde o nadměrnou regulaci, či naopak o nedostačující právní ochranu jednotlivců. Jedním z těchto institutů je manželství. Ačkoliv je to institut rodinného práva sloužící k ochraně rodiny, naráží na zásadní problém spočívající v definování rodiny jako takové.

Tato práce je rozdělena do celkem čtyř částí, přičemž v části první je popsána komplexnost pojmu rodina a nastínění názorové odlišnosti na obsah tohoto pojmu. Část druhá je věnována manželství. To je pak argumentačně postaveno do kontrastu s rodinou. Část třetí se věnuje právně relevantním myšlenkám týkajícím se způsobů a účelů regulace manželství. Konečně v části čtvrté je pojednáno o možných směrech regulace manželství, resp. rodinného práva tak, aby lépe vyhovovalo potřebám společnosti.

Toto téma jsem si vybral v momentě, kdy jsem se dozvěděl o rozmanitosti zahraničních úprav týkajících se rodiny a manželství. Rodinné právo je velmi zajímavým odvětvím právního řádu, především pak s ohledem na kolizi základních myšlenek liberálního státu a paternalistického pozitivismu. Vzhledem k tomu, že manželství ve své podstatě upravuje soukromý, až intimní prostor adresátů právních norem, je o to zajímavější hledat motivace zákonodárce tuto sféru regulovat a konfrontovat je se společenským vývojem.

Cílem této práce je jednak uvést čtenáře do tématu manželského, resp. rodinného práva v širším kontextu a nastínit možnosti pro vhodnější regulaci mezilidských vztahů v tomto směru. Zároveň se tato práce pokusí poskytnout odpověď na to, zda současné manželství ještě plnit společensky prospěšnou funkci.

Metody výzkumu použité pro účely této práce jsou komparativní, abstrakce, analýza a syntéza.

1. Rodina

V obecné rovině byla rodina historicky především ekonomickou jednotkou. Dochované spisy a etymologie slov z antického Řecka a Římu dokládají používání původních označení rodiny mimo jiné jako soubor majetku nebo obydlí. ¹ Ve staré řečtině bylo pro rodinu používáno slovo oikos, což znamenalo také majetek a bydliště. Později z tohoto slova vzniklo slovo ekonomie. Dle Aristotela rodina sestávala ze tří elementů: mužského, ženského a služebného. Obdobně bylo starověkými Římany užíváno slovo familia, které představovalo veškerý majetek domácnosti.² Do značné míry se s tímto pojetím ztotožnit i v dnešní době. Dále je možné definici rodiny zúžit na společenství dvou nebo více osob, které sdílejí zdroje a odpovědnost za společná rozhodnutí, hodnoty a cíle a také mající společné závazky vůči sobě po určitou dobu. Nausica Pallazzo doplnila definici rodiny o podmínku svobodného rozhodnutí alespoň dvou dospělých osob vstoupit do rodinného vztahu, vůli převzít odpovědnost za osoby v takovém vztahu navzájem a předpoklad určitého trvání daného vztahu.³

Nicméně, pojetí rodiny je předmětem neustálých změn v závislosti na aktuálním společenském a hodnotovém vnímání. Na druhou stranu je to i tak prvek, který společnost stabilizuje. Rodina svým způsobem odděluje svět veřejnosti od soukromého prostoru a jejím účelem je ochrana jejích členů. Avšak vývoj postavení osob vně rodiny má i vliv na celospolečenské uspořádání. Historicky docházelo k legitimizaci státního hierarchického uspořádání ve srovnání s hierarchií uvnitř rodiny. Muž jako panovník rodiny, panovník státu, respekt k autoritám a jejich moci a další podobné fenomény se takto do společenského vnímání projevovaly již od těch nejmenších sociálních uskupení – rodin. ⁴ S postupující dobou je znatelný nárůst osobní svobody i v rámci rodin, což by se mohlo projevit i ve svobodnějším pojmání veřejného života.⁵

¹ HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. 1. vydání (1. aktualizace). [online] Praha: C. H. Beck, 2021. [cit. 2023-02-10] Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgfpwk232ge4texzr&tocid=nnptembsgfpwk232ge4texzr>. Odst. 5-8

² MOŽNÝ, Ivo, 2006. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-864-2958-X. Str. 174

³ PALAZZO, Nausica, 2018. The Strange Pairing: Building Alliances between Queer Activists and Conservative Groups to Recognize New Families. Michigan Journal of Gender & Law [online]. HeinOnline, **25**(2), 161-238 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/P?h=hein.journals/mjgl25&i=177>. Str. 171

⁴ Možný, 2006, str. 14

⁵ FABIO, Udo di, 2009. Kultura svobody. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK). Politika a společnost. ISBN 978-80-7325-195-6. Str. 105-106

Rodina je bezesporu širokým pojmem. Podle Erica Widmera a Jana Trosta vůbec nelze kvůli individualizaci a rozmanitosti nalézt definici rodiny.⁶⁷ Do značné míry je vnímána subjektivně. I to je zřejmě důvodem, proč není pojem rodina v českém právním řádu legálně definován. I přes to se však např. Evropský soud pro lidská práva snaží rodinu definovat na základě článku 8 odst. 1 Evropské listiny základních práv upravujícího právo na respektování soukromého a rodinného života pracuje v judikatuře s pojmem „rodinný život“, který je závislý na faktické existenci blízkých osobních vztahů.⁸

Dále existují různé teorie o rodině jako o přirozeném úkazu, anebo naopak o sociálním konstrukt. Podle čl. 16 odst. 3 Všeobecné deklarace lidských práv (OSN) je rodina přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu. Naproti tomu dnes vidí například Výbor pro odstranění všech forem diskriminace žen (OSN) rodinu jako sociální, právní, náboženský a ekonomický konstrukt.⁹

Konečně, Ústavní soud České republiky ohledně pojmu rodina konstatoval:

[...], že se nehodlá pokoušet o formulaci obecně platné a výstižné definice pojmu „rodina“. To je totiž primárně úkolem jiných společenských disciplín (např. sociologie), kde se odlišuje např. tzv. úplná a neúplná rodina, rodina základní (nukleární), dvou a vícegenerační, harmonická či patologická apod. Z hlediska práva je klíčové vytvořit takové prostředí, aby byla rodina dostatečně chráněna a aby byly zajištěny všechny podmínky pro to, aby dokázala plnit svoje základní funkce. Postačuje proto konstatovat, že pojem „rodina“ chápe Ústavní soud primárně nikoliv jako jakýsi umělý sociální konstrukt, nýbrž především jako konstrukt biologický, založený na pokrevním příbuzenství osob, které spolu žijí, případně jako vztah nepříbuzenský, který vztah biologický napodobuje (osvojení, pěstounství, [...])“ a „Ústavní soud nemůže přehlížet, že v současnosti dochází k zásadním změnám ve způsobu soužití osob a že

⁶ WIDMER, Eric D., 2016. Family configurations: a structural approach to family diversity [online]. New York, USA: Routledge [cit. 2023-07-23]. ISBN 978-13155-8190-3. Dostupné z: <https://www.routledge.com/Family-Configurations-A-Structural-Approach-to-Family-Diversity/Widmer/p/book/9781138267886#>

⁷ TROST, Jan. Conceptualising the Family. International Sociology [online]. 1988, 3.(3), 301-308 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://doi-org.ezproxy.is.cuni.cz/10.1177/026858088003003007>. Str. 1

⁸ Rozhodnutí ESLP ve věci Marckx v. Belgie, ze dne 13. června 1979, Series A č. 31, Str. 14-15, § 31; Rozhodnutí ESLP ve věci K. AND T. v. Finsko, ze dne 12. července 2001, Str. 30, § 150. [28-11-2022], Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%22225702/94%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-59587%22%5D%7D>

⁹ General recommendation on article 16 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (Economic consequences of marriage, family relations and their dissolution). In: CEDAW/C/GC/29 [online]. Organizace spojených národů, 30-10-2013, s. 1-10 [cit. 2023-07-23]. Čl.I.1. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/540/03/PDF/N1354003.pdf?OpenElement>

na rozdíl od tradičnějšího pojetí rodiny, předpokládajícího zpravidla společný život více generací, žije stále více osob samostatně, počet nesezdaných párů se přibližuje počtu párů sezdaných a rozvod manželství je vnímán jako něco téměř přirozeného. Před těmito jevy Ústavní soud nemůže „zavírat oči“ a je dalek toho, aby jakkoli určoval lidem, v jakém svazku spolu mají žít.¹⁰

1.1. Funkce rodiny ve společnosti

Rodina je pro fungování a vývoj společnosti nepochybně klíčovým uskupením osob. Nejen mezi partnery zajišťuje rodina vzájemnou funkci soužití, psychické i finanční podpory, reprodukce, výchovu dětí jakožto jednoho ze základních kamenů společnosti. V této souvislosti lze tedy hovořit o funkci generační, reprodukční, výchovnou, a funkci vzájemné psychické podpory členů rodiny. Inherentní vlastností rodiny je také vzájemná podpora, společné obstarávání věcí, ale i finanční jistota.

Ve společnosti funguje rodina jako ten nejstabilnější prvek, který přetrvává od počátku existence lidstva, přes politické, územní, národnostní změny. Může být v některých případech i jakýmsi nezávislým článkem v rámci státu, ve kterém se vytváří a rozvíjí nezávisle vlastní rovina svobodného myšlení.¹¹ To je i jeden z důvodů, proč je rodina často chráněna ústavami států nebo mezinárodními úmluvami.¹² Potlačování rodiny je totiž často spojováno s autoritářsky smýšlejícími režimy státní moci, které nejsou českému prostředí tak vzdálené. Autoritářské režimy potlačující práva a svobody osob mají často ve své agendě potlačení rodin a individualizaci osob s cílem zprerhat rodinné vazby.¹³

1.2. Příklady různých rodinných uskupení

V našem prostředí si pod pojmem rodina automaticky většina lidí představí nukleární rodinu, což je nejužší rodinné uskupení s reprodukčním potenciálem, která sestává z matky, otce a dětí.¹⁴ Rodiny v materiálním pojetí jsou však mnohem pestřejší a patří do nich např.

¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15

¹¹ Fabio, 2009. Str. 186

¹² HANTRAI, Linda, 2004. Family policy matters: responding to family change in Europe. Bristol, UK: Policy. ISBN 978-1-8613-4471-7. Str. 140-144

¹³ Hantrai, 2004. Str. 139

¹⁴ VESELÁ, Renata, 2005. Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-864-3293-9. Str. 17

homosexuální páry, bezdětné rodiny, polygamní rodiny, apod.¹⁵ Dle charakteristiky vzájemných vztahů uvnitř rodiny lze pak dále hovořit např. o patriarchálních rodinách, egalitářských, atd.

1.2.1. Patriarchální tradiční rodina

Tradiční rodina v českém prostředí byla a do značné míry stále je aktuálním modelem rodiny. Muž je v tomto uskupení tzv. hlavou rodiny, zastává funkci ochránce, živitele a v důsledku ekonomické síly je i tím, kdo v rodině rozhoduje o zásadních otázkách. Žena má zastávat funkci hospodářky v domácnosti a vychovatelky dětí.¹⁶

Tento model se však postupně rozpadá především v důsledku socioekonomických změn. Ženy se stávají nezávislé na mužích, v čehož důsledku mají i širší možnost rozhodovat o chodu rodiny a o svých vlastních osudech. Někteří autoři v kritice tradičních rodin dokonce zachází tak daleko, že tvrdí, že tento model rodiny se stal kvůli společenskému vývoji neudržitelným, a to již z literatury z období 70. let 20. století.¹⁷

Někteří hlasití lidé, i mezi zákonodárci, přičítají rozpadu tradiční rodiny přijímání předpisů umožňující registrované partnerství, příp. stejnopohlavní manželství.¹⁸ Při této argumentaci se však nelze vyhnout dojmu, že se autoři odvolávají na to, že takové předpisy mají určující vliv na sexuální orientaci a zakládání rodin v heterosexuálních manželstvích. Zmiňovaná právní úprava alternativních svazků je funkční v řadě států a tradiční manželství neohrožuje, např. v Nizozemsku.¹⁹

1.2.2. Hyphen-families

Další příklad rodinného uskupení zahrnuje nejen nukleární rodiny, ale i rodiny s pouze jedním rodičem, příp. rodiny bezdětné. Tento model rodiny by se měl dle Jana Trosta aplikovat

¹⁵ Veselá, 2005, str. 18

¹⁶ ROBERT, Bales a Talcott PARSONS, 1956. Family: Socialization and Interaction Process [online]. Londýn: Routledge [cit. 2022-11-29]. ISBN 0-415-17647-6. Str. 46. Dostupné z: <https://www-taylorfrancis-com.ezproxy.is.cuni.cz/books/mono/10.4324/9781315824307/family-socialization-interaction-process-robert-bales-talcot-parsons>

¹⁷ COOPER, David, 1971. The Death of the Family. 3. UK: Penguin Books. ISBN 0140212876. Str. 29-30

¹⁸ Mezinárodní den rodiny 2014: rodina v 21. století : vyhlídky, problémy, řešení : sborník projevů z evropské konference pořádané dne 14. října 2014 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR, 2015. Praha: Ideál. ISBN 978-80-86995-29-8. Str. 46-47

¹⁹ TRANDAFIR, Mircea, 2014. The Effect of Same-Sex Marriage Laws on Different-Sex Marriage: Evidence From the Netherlands: Evidence From the Netherlands. Demography [online]. JSTOR, 51(1), 317–340 [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42920001>

bez ohledu na to, zda biologičtí rodiče žijí spolu v prvním případě, anebo zda jsou rodiče bez dětí sezdaní.²⁰

1.2.3. Egalitářská rodina

V egalitářském neboli rovnostářském pojetí rodina funguje na bázi rovnosti a vzájemného rozhodování o záležitostech rodiny. Je to důsledek sociálního a historického vývoje emancipace, kdy ženy postupně nabývaly rovnoprávnosti s muži. K zrovnoprávňování žen s muži docházelo zejména kvůli hlasitým feministickým reakcím na Parsonsovu teorii rolí.²¹

V postindustriální společnosti začalo docházet k myšlenkovým proudům, které cílily na dosavadní značné právní nerovnosti mezi muži a ženami, mimo jiné i v rámci rodin, příp. manželství. Proces zrovnoprávňování žen s muži a omezení diskriminace lze přičítat feministickým směrům.²² Konkrétními úspěchy těchto hnutí bylo např. přiznání volebního práva ženám. Postupně však docházelo k emancipaci žen v pracovním prostředí, avšak starost o domácnost jim zůstává také. Tím dochází k nadměrnému a nerovnoměrnému pracovnímu vytížení, přičemž práce v domácnosti není monetizována.²³ Tato nerovnoměrnost je ještě více umocněná v případech, kdy stát neposkytuje právní ochranu kohabitujiícím osobám, které zastávají funkci péče o domácnost.²⁴ Do určité míry domácí práce mohou v některých případech kompenzovat dávky sociálního zabezpečení, ale ty často nejsou dostačující a nárok na ně vzniká jen v některých případech, např. čerpání mateřské dovolené.

Je nutné konstatovat, že egalitářství neboli rovnostářství, se netýká jen rodiny vycházející z manželství. Rovný přístup uvnitř egalitářské rodiny se projevuje i v alternativních rodinných

²⁰ Trost, 1988. Str. 307

²¹ WALBY, Sylvia, 1991. *Theorizing Patriarchy: Patriarchal and Capitalist Relations in Employment* [online]. 2. Cambridge, MA, USA: Basil Blackwell. ISBN 9780631147695. Str. 30

²² KRATOCHVÍLOVÁ, Martina, 2017. *Boj za volební právo žen ve Velké Británii a českých zemích v letech 1848–1928*. *Historica* [online]. Palacky University, Olomouc, (53), 243-271 [cit. 2023-06-29]. ISSN 1803-9561. Dostupné z: <https://web-p-ebsohost-com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=470f27fb-26ad-4da8-9356-b5765945a682%40redis>

²³ DALY, Mary, 2005. *Changing family life in Europe: Significance for state and society*. *European Societies* [online]. 7(3), 379-398 [cit. 2023-07-23]. ISSN 1461-6696. Dostupné z: doi:10.1080/14616690500194001. Str. 389-390

²⁴ GORDON-BOUVIER, Ellen, 2019. *Relational Vulnerability: The Legal Status of Cohabiting Carers*. *Feminist Legal Studies* [online]. HeinOnline, 27(2), 163-188 [cit. 2023-07-10]. Dostupné z: <https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/Page?handle=hein.journals/femlst27&collection=journals&id=163&startid=&endid=188>. Str. 168-169

uskupeních. Nelze zatím tvrdit, že egalitářský model je zcela dominantním, který se ve společnosti vyskytuje, ale jeho četnost jednoznačně oproti modelu tradičnímu narůstá.²⁵

1.2.4. Jiné sociologické teorie a typizace rodin

Dle Edwarda Shortera je možné rozeznávat tzv. postmoderní rodinu, která se vyznačuje například hodnotovou rozdílností mezi rodiči a potomky s tím, že potomci hodnoty čerpají spíše z masmédií nežli od rodičů. Dalším rysem postmoderní rodiny je pak párová nestabilita a rostoucí rozvodovost a liberalizace žen.²⁶ Některé směry zašly až do extrémů, kdy např. Gary Becker hovoří o rodině jako o obdobně jako obchodní korporaci v rámci které mezi sebou členové rodiny interagují a společně plánují strategie za účelem zlepšení rodinné situace.²⁷

Dalšími typy rodinných uskupení mohou být:

- i. Rekonstituované rodiny: Pojem "rekonstituované rodiny" odkazuje na specifický typ rodinného uspořádání, které vzniká, když jeden nebo oba partneři vstoupí do nového partnerského vztahu po rozvodu nebo rozpadu předchozího manželství. Rekonstituovaná rodina zahrnuje děti z předchozího manželství jednoho nebo obou partnerů, a také může zahrnovat společné děti, které spolu nový pár může mít. Například, pokud jeden z partnerů měl děti z předchozího manželství a poté uzavřel nový partnerský vztah, v němž má další děti s novým partnerem, vznikne rekonstituovaná rodina. V zásadě jde tedy o rodiny, kde má alespoň jedno dítě nevlastního rodiče.²⁸
- ii. Dálkové rodiny (Living apart together), neboli tzv. LAT families, jsou formou rodiny, která sice je soudržná po stránce vztahové, avšak nežije ve stejné domácnosti.²⁹

Zajímavým pojetím nových typů rodin je také dělení Nausicy Palazzo, která typizuje rodiny následovně:

²⁵ Veselá, 2005. Str. 51

²⁶ Možný 2006, str. 232

²⁷ BECKER, Gary S., 1993. *A Treatise on the Family: Enlarged Edition*. Cambridge, MA, USA: Harvard University Press. ISBN 0-674-90699-3. Str. 30-53

²⁸ PALONCYOVÁ, Jana, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Věra KUCHAROVÁ a Olga NEŠPOROVÁ, 2019. Rekonstituované rodiny [online]. Praha: VÚPSV [cit. 2023-11-30]. ISBN ISBN978-80-7416-345-6. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/download/rekonstituovane-rodiny/?wpdmdl=7443&refresh=5e31bae73331580317419>. Str. 10

²⁹ LEVIN, Irene, 2004. Living Apart Together: A New Family Form. *Current Sociology* [online]. Sage Publications, 52(2), 223-240 [cit. 2023-07-12]. Dostupné z: doi:10.1177/001139210404180. Str. 223

- i. Usilující nové rodinné jednotky (Aspiring novel family units): Toto je široké pojetí rodiny zahrnující skupinu příbuzných nebo nepříbuzných osob, které si poskytují vzájemnou péči, ale jejich vztah není právně uznáván. Tento pojem zdůrazňuje politickou angažovanost nových rodinných uskupení a jejich snahu o právní uznání.
- ii. Nenormativní vztahy (Non-normative relationships): Tento termín se týká vztahů, které nenaplnují znaky ideálního manželského páru, jak je vnímán v západní právní kultuře, tedy jako nukleární, romantická, dvoučlenná, heterosexuální rodina. "Nenormativní" nemusí znamenat "neregulovaný."
- iii. Vztahy pouze mezi dospělými (Adult-adult relationships): Toto pojetí se týká vztahu, do kterého souhlasně vstupují dvě nebo více dospělých osob, bez ohledu na děti.
- iv. Nemanželské rodinné jednotky (Non-marital family units): Toto je široký termín zahrnující všechny rodiny vytvořené mimo manželství. Termín klade důraz na rozdíl mezi manželskými páry a novými rodinami, přičemž nové rodiny jsou vyloučeny z výhod manželského svazku, jako jsou daňové úlevy atd. Manželství je stále vztah, který disponuje zvláštním statutem.
- v. Vztahy obdobné rodinným (New kinship unions/networks): Tento termín odkazuje na blízkost některých osob, které jsou tak blízké rodinám, jako by byly jejich součástí. Tento mnohoznačný termín tedy obsahuje jak pocit vzájemného souladu, tak sdíleného vědomí sounáležitosti s rodinou, což jsou základní aspekty nových rodinných forem.³⁰

Částečný závěr

Každý člověk je jiný a stává se součástí různých společenských uskupení. Není možné určit nejlepší způsob života ani všeobjímající formu rodiny, aniž by nedocházelo k bezdůvodnému zvýhodňování té nebo oné skupiny. Lidé se liší v jejich temperamentu, zájmech, intelektuálních schopnostech, cílech, přirozené náklonnosti, duchovních cílech a v chápání způsobu života. Liší se v tom, jaké hodnoty jsou pro ně důležité a v míře, kterou jim připisují. Nelze se domnívat, že existuje jedno ideální společenství, které vyhoví všem lidem, ale ani se nelze domnívat, že takové neexistuje.³¹ A maiori ad minus, pokud nelze určit ideální způsob života lidí, nelze ani určit jejich

³⁰ Palazzo, 2018. Str. 174-175

³¹ NOZICK, Robert, 1974. *Anarchy, State, and Utopia*. 13. Oxford, UK: Blackwell Publishers. 1999. ISBN 0-631-19780-X. Str. 309-310

ideální rodinné uskupení. Lze však podniknout určité kroky, které by k tomu více směřovaly, a pokusit se vyhovět co největší škále osob alespoň v rámci právního řádu, který existuje. Co se týče rodiny, významným institutem je v této oblasti manželství a v českém právním řádu výslovně neupravené soužití neboli kohabitace.

2. Současné problémy manželství jako společenské instituce

Obecně lze o manželství v evropském a angloamerickém kontextu hovořit jako o společensky aprobovaném, privilegovaném soužití dvou partnerů odlišného pohlaví, ze kterého členům manželského svazku plynou určitá práva a povinnosti.³² Manželské právo upravuje např. požadavky na právní způsobilost uzavřít manželství, jako jsou zletilost, svobodný stav, souhlasná vůle obou stran a dodržení formálních požadavků pro uzavření manželství. Obsahem manželství jsou vzájemná práva a povinnosti partnerů, např. vzájemná péče a podpora nebo majetkové režimy – především společné jmění manželů. Ve vztahu k dětem má pak manželství v řadě právních řádů privilegované postavení i v souvislosti s adopcí. Neoddělitelnou součástí manželského práva jsou také ustanovení týkající se rozvodu manželství.³³

Nicméně, manželská instituce a její vnímání ve společnosti bylo předmětem značných změn. S přispěním vývoje práva sociálního zabezpečení a vymahatelnosti právních norem v soukromoprávní oblasti, kdy došlo k majetkové stabilitě v rámci vztahů, je dnešní podoba manželství pro společnost mnohem více založená na citech než na nutnosti vzájemného finančního a majetkového zajištění, jako tomu bylo v minulosti. Vnímání manželství může být často naivní, jelikož žijeme v době, kdy mají lidé zkreslené představy a ideály o manželství³⁴. Zejména z médií a filmové tvorby se všem dostává iluze manželství jako „lásky na celý život“. Realita je však jiná a účel právních norem by měl odpovídat především realitě. V tomto směru je důležité

³² CAROL, Ember, Benjamin GONZALEZ a Daniel MCCLOSKEY. Marriage and Family. In: Explaining Human Culture [online]. 16-06-2021 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://hraf.yale.edu/ehc/summaries/marriage-and-family#marriage-and-family>

³³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela, 2015. Rozvod a majetková práva manželů (vše, co má majetkový aspekt a souvisí s rozvodem) [online]. Právní prostor [cit. 2023-07-15]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/rozvod-a-majetkova-prava-manzelu-vse-co-ma-majetkovy-aspekt-a-souvisi-s-rozvodem>

³⁴ Cheal, 2008. Str. 15-16, 36, 111

apelovat na kvalitní majetkovou úpravu nejen manželství, ale i jiných forem vztahů. Prozatím je pouze manželství považováno za nejvýznamnější ekonomickou instituci.³⁵

Tato část pojednává o vývoji manželství jak z hlediska právního, tak společenského. Zároveň je zde předkládán institut manželství do kontrastu s rodinou, jakožto sociálním uskupením. Ačkoliv manželství mělo v podstatě plnit funkci právní regulace rodiny, nebo alespoň jejího právního předpokladu, je zjevné, že si jsou tyto dva fenomény značně vzdálené a částečně vytržené z reality.

2.1. Rozpad společenského konsenzu o institutu manželství

Manželství a to, jak ho společnost vnímá, prochází výraznými změnami. Příčiny mohou být různé, ať už jde o kulturní proměny, či ekonomické vlivy. Dříve manželství sloužilo primárně pro zajištění společenské stability, reprodukce a ekonomické zabezpečení. Avšak postupným zrovnoprávňováním žen a v souvislosti se změnami v ekonomické struktuře dochází ke změně role žen ve společnosti a v manželských vztazích. Obecně jsou ženy soběstačnější a méně finančně závislé na mužích, než tomu bylo v minulosti.³⁶

Stávající model manželství je ze sociologického pohledu také často kritizován za reprodukci genderových nerovností a rigidních stereotypů. Tradiční role pohlaví spočívající v očekávání péče o domácnost a děti ze strany žen s tím, že muži jsou hlavními živiteli rodiny; nátlak společnosti donucující ženy i muže se přizpůsobovat genderovým rolím; ekonomická nerovnost mezi muži a ženami v manželství posiluje v případě, kdy ženy opustí finančně výdělečnou činnost za účelem péče o děti a domácnost.^{37, 38}

S ohledem na výše uvedené je tedy otázkou, proč právní řád nijak nereaguje na tento vývoj a proč není umožněno osobám v různých formách vztahů požívat silnější právní ochranu.

³⁵ Možný, 2006. Str. 19

³⁶ BECK, Ulrich a Elisabeth GERNSHEIM, 1995. The Normal Chaos of Love [online]. USA: Polity Press, Blackwell Publishers [cit. 2023-07-23]. ISBN 0-745610714. Str. 18 Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=Uw5TDwAAQBAJ&lpg=PP2&ots=e0AWOccwDf&lr&pg=PA22#v=onepage&q&f=false>

³⁷ Gordon-Bouvier, 2019. Str. 164

³⁸ Daly, 2005. Str. 389

2.2. Globalizace a diverzifikace

Globalizace umožňuje lidem překračovat hranice a navazovat vztahy s partnerem z jiného kulturního pozadí. To vede k potřebě respektovat různé kulturní tradice a zvyklosti, které mohou ovlivnit právní aspekty manželství. I přes to, že prostředí České republiky je poměrně homogenní, nelze odhlížet od faktu, že zde žijí i osoby z různých kulturních prostředí. Ty mohou mít odlišné požadavky na manželské smlouvy, majetkové vztahy nebo postavení jednotlivých partnerů, což klade na manželské právo výzvy a vyžaduje jeho pružnost a adaptabilitu,³⁹ které zatím postrádá.

Globalizace a diverzifikace vedou k rozmanitosti rodinných struktur ve společnosti. Kromě tradičního manželství existují nové formy partnerských a rodinných vztahů, jak bylo uvedeno výše ve výkladu týkajícího se typů rodin. To klade na manželské právo tlak, aby bylo otevřenější vůči různým typům rodin, a umožňovalo jim rovnoprávný přístup k právním ochranám a výhodám.

Diverzifikace společnosti zahrnuje také zvýšenou otevřenost vůči různým sexuálním orientacím. Stejnopohlavní manželství je stále více uznáváno v mnoha zemích, jako jsou Rakousko, Francie, Německo, Nizozemské království, Portugalsko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko aj., což klade na manželské právo výzvu přizpůsobit se novým normám a zajišťovat rovnoprávnost a ochranu všem párům, resp. partnerům, bez ohledu na jejich sexuální orientaci.

Celkově lze říci, že globalizace a diverzifikace mají výrazný vliv na manželství a vyžadují od manželského práva jeho přizpůsobivost vůči různým kulturním a společenským vlivům.⁴⁰ Je třeba hledat nové právní koncepce, které budou respektovat různorodost rodin a zajistí rovnoprávnost a ochranu pro všechny partnery, bez ohledu na jejich původ nebo sexuální orientaci.

2.3. Nízká sňatečnost

Nízká sňatečnost je globálním jevem, který ovlivňuje nejen českou společnost. Důvody pro tento trend jsou rozmanité, avšak klíčovým faktorem je transformace společnosti na demokratickou, což umožnilo individualizaci jednotlivců a změnu hodnotových postojů k manželství. Lidé v dnešní době kladou větší důraz na osobní svobodu a citové aspekty vztahu, a mnohdy tak zůstávají ve vztazích bez nutnosti formalizace v podobě manželství nebo registrovaného partnerství.

³⁹ Hantrais, 2004. Str. 149

⁴⁰ HERTOUGH, Marc, ed., 2009. *Living Law: Reconsidering Eugen Ehrlich*. Oxford, UK: Hart Publishing. Oñati International Series in Law and Society. ISBN 978-1-84113-898-5. Str. 153

Současná ekonomická nejistota a finanční náročnost svatby mohou také ovlivňovat rozhodnutí uzavírat manželství. Dále hraje roli proměna společenského vnímání tradičních životních etap, kdy se mnozí zaměřují na osobní rozvoj a kariéru před založením rodiny. Celkově je nízká sňatečnost součástí širšího trendu souvisejícího se změnami rodinných struktur a partnerských vztahů.⁴¹

2.4. Rozvodovost

V České republice je pozorovatelný dlouhodobý trend rostoucí míry rozvodovosti. Jedním z klíčových důvodů je zvýšený důraz na individualitu a osobní autonomii, což může vést k rychlejšímu rozhodnutí ukončit partnerský vztah – především v momentě, kdy očekávání jednoho partnera neodpovídají realitě u druhého. Změna tradičního pohledu na manželství a snaha o nalezení vlastního štěstí a spokojenosti může přispět k větší nestabilitě v partnerských vztazích. Důležitou roli hraje i proměna tradičních genderových rolí a očekávání ve vztazích. Snaha o rovnoprávnost a emancipaci žen může vést k vyšší nezávislosti a nároku na vlastní životní styl, což může ovlivnit stabilitu manželství.

Příčin rozvodů může být mnoho, nicméně vedle alkoholismu, zdravotních důvodů, rozdílnosti povah a názorů, neuváženého sňatku, nezájmu o rodinu nebo opuštění soužití, je dalším významným faktorem rozvodovosti nevěra, která je v českém prostředí až ze 40,9-45,5 procent hlavní příčinou rozpadu manželství, a to častěji než v nesezdaném soužití.² Z právní úpravy institutu manželství vyplývá další příčina rozvodů, která spočívá v tzv. sociální ostrakizaci. Ta může představovat další faktor ovlivňující rozhodnutí o rozvodu v důsledku nevěry, případně plození nemanželských dětí.⁴³ Když je nevěra odhalena, společenské názory a hodnoty mohou hrát roli při formování postojů okolí k danému manželskému páru. Sociální tlaky a stigma spojené s nevěrou mohou mít za následek pocit izolace a osamění u postižených partnerů, což může dále podkopávat manželský vztah.

Celkově lze říci, že nevěra může výrazně přispět k rozpadu manželství kvůli narušení důvěry a stability v partnerském vztahu. Spolu s tím může sociální ostrakizace hrát roli v procesu rozvodu

⁴¹ Veselá, 2005. Str. 42

⁴² VOHLÍDALOVÁ, Marta, 2010. Kdo podává žádost o rozvod a jaké jsou příčiny rozpadu partnerských vztahů?. Gender, rovné příležitosti, výzkum [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2010, 12(2) [cit. 2023-01-10]. Dostupné z: https://genderonline.cz/artkey/gav-201002-0005_who-files-for-divorce-and-why-do-relationships-break-up.php. Str. 50-54.

⁴³ POSNER, Eric A., 2000. Law and social norms. Cambridge, Mass.: Harvard University Press. ISBN 06-740-0156-7. Str. 77-79

tím, že ovlivňuje postavení a emocionální zatížení jednotlivých partnerů. I to může být důvodem nízké sňatečnosti s odkazem na nižší požadavky partnerů se navzájem právně, ale i společensky, vázat.

Rostoucí míra rozvodovosti v České republice klade na právní systém výzvy, jak podporovat stabilní partnerské vztahy a poskytovat adekvátní a rychlou podporu pro rozvádějící se páry a jejich děti nebo jakým způsobem vhodně upravit právní normy, aby lépe odpovídaly realitě. Je důležité zkoumat a analyzovat hlubší příčiny tohoto trendu, aby bylo možné vyvinout opatření a politické strategie, které by podpořily zdravé a stabilní partnerské vztahy ve společnosti. Osoby, které zvažují formalizaci jejich vztahu manželstvím či registrovaným partnerstvím zohledňují vidinu rozvodu a s tím spojené komplikace. Samozřejmě, ubránit se majetkovým vypořádáním je běžnou součástí rozvodu a manželé musejí s touto možností do určité míry počítat. Nicméně, i takové procesy jsou doprovázeny dalšími negativními a zároveň ne zcela nutnými jevy, které jsou s rozvody spojovány. Např. nepřiměřeně dlouhá rozvodová řízení a zvýšené náklady v případě rozporů mezi partnery. Právní úprava v tomto směru by mohla lépe reagovat na tyto situace a snažit se je omezit.⁴⁴

2.5. Nízká natalita

Porodnost již dlouhodobě klesá. Je však nutné přiznat, že tento fenomén nelze přisuzovat manželství jako takovému, ale rodině v širším smyslu. Avšak ukazuje se, že na porodnost může mít vliv nejen rodinná a manželská politika, ale také hospodářská a politická situace ve státě. Nicméně to samé platí i naopak. Obecně se má za to, že pokud je zaměstnanost vysoká, hospodářská a politická situace stabilní a prosperující, porodnost roste, až na pár historických výjimek.⁴⁵ Vhodným nástrojem pro korekci nízké natality jsou dle výzkumů vyplývá, vhodné sociálně právní strategie spočívající v podpoře zaměstnanosti, ale zamezení demotivace mít děti, a také míra zajištění právní jistoty adresátů právních norem.⁴⁶ Pokud však právní úprava nedostatečně upravuje vztahy v rodinných uskupeních, nelze očekávat zlepšení trendu nízké natality z důvodu nedostatečné právní jistoty.

⁴⁴ BUCKINGHAM, Laura. Breaking Up Is Hard to Do, But Dividing Property Shouldn't Be [online]. University of Calgary, Faculty of Law, 3.7.2018 [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: <https://ablawg.ca/2018/07/03/breaking-up-is-hard-to-do-but-dividing-property-shouldnt-be/>

⁴⁵ KUČERA, Milan, 1998. Obyvatelstvo českých zemí ve 20. století. In: FIALOVÁ, Ludmila, Pavla HORSKÁ, Eduard MAUR, Jiří MUSIL a Milan STLOUKAL. Dějiny obyvatelstva českých zemí. Vyd. 2., dopl. Praha: Mladá fronta, s. 314-381. Patriae. ISBN 80-204-0720-0. Str. 333

⁴⁶ Hantrais, 2004. Str. 202-203

Nízká natalita způsobuje stárnutí populace, což je problematické s ohledem na udržitelnost veřejných financí, potažmo sociálního systému, jelikož osob ekonomicky aktivních bude v poměru vůči osobám v důchodu méně. Nerovnováha ve věkovém rozložení společnosti může mít také negativní dopady na pracovní trh.

Zákonodárce by měl na tuto situaci aktivněji reagovat a přizpůsobovat se společenským potřebám. Způsoby reakce na tento fenomén jsou různé a požadovaných cílů může být dosaženo např. prostřednictvím zajištění vyšší právní jistoty u nových, neformalizovaných rodinných jednotek. Zejména majetková jistota by mohla omezit i finanční nejistotu spojenou s potenciálním rodičovstvím. Dalším vhodným způsobem by mohla být finanční a právní podpora z hlediska sociálního zabezpečení, nicméně to není zcela předmětem této práce.

2.6. Nesezdaná soužití

Celosvětovým trendem je rostoucí míra nesezdaného soužití. V České republice se tento jev také potvrzuje. Důvodem pro setrvání v nesezdaných soužitích je častější výskyt volnějších vztahů, které jsou umocněné vyšší mírou osobní autonomie. Dalším důvodem je také celospolečenská tendence posouvat se od tradičních forem soukromého života.

Současný stav neformálního partnerského soužití však skrývá jistá úskalí. Problematická je např. situace, kdy se například jeden z partnerů – ať již z důvodu finanční síly, sociálního postavení nebo jiných důvodů – může nacházet v postavení silnější strany vůči té slabší. Jestliže se pak takový partner úmyslně zdráhá vztah formalizovat a poskytnout tak právní jistotu slabší straně, může docházet k nespravedlnostem. České právo však na tento trend příliš nereaguje, až na několik výjimek. O tom bude v této práci podrobnější výklad níže. Nedostatky právní úpravy se projevují především v nedostatečném zajištění investic, kdy v důsledku absence úpravy společného jmění v rámci nesezdaného soužití banky posuzují členy jednotlivě.⁴⁷ Obdobně je tomu i v případě registrovaného partnerství.⁴⁸

Svůj podíl na vzrůstající míře nesezdaných soužití může mít i míra náboženské sekularity společnosti. Církev a náboženství do jisté míry upevňují tradiční pohled na formu rodiny a

⁴⁷ Hypotéka dřív než svatba aneb půjčka na bydlení pro nesezdané a jak na ni. Česká spořitelna [online]. 9.12.2012 [cit. 2022-12-01]. Dostupné z: <https://www.csas.cz/cs/blog/bydleni/jak-na-hypoteku-pred-svatbou#:~:text=Hypot%C3%A9ka%20versus%20registrovan%C3%A9%20partnerstv%C3%AD,alternativa%20ke%20spole%C4%8Dn%C3%A9mu%20jm%C4%9Bn%C3%AD%20man%C5%BEel%C5%AF>

⁴⁸ HAMPLOVÁ, Dana, 2015. Nesezdané Soužití – Společné Bydlení Bez Společné Peněženky?. Sociologický Časopis / Czech Sociological Review [online]. JSTOR, 51(2) [cit. 2022-12-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/24642765>

manželství. V momentě, kdy je míra sekularity vysoká, osoby uzavírají formalizované svazky spíše z jiných důvodů než náboženských, např. z osobních, kulturních či právních důvodů.

Pro úplnost je také vhodné uvést, že častou skutečností při různých formách soužití je obývání společné domácnosti. Společná domácnost se vztahuje nejen na domácnost rodinnou, ať už jde o jakoukoliv formu rodiny, ale i jiné formy sdílení obydlí, např. spolubydlení. Vzhledem k aktuálnímu společenskému vývoji lze pozorovat i postupný vývoj tohoto fenoménu. Právní řád jej však stále ignoruje.

3. Právně-filozofický kontext manželského práva

Tato práce doposud pojednávala o rodině, manželství a jejich širším společenském vývoji. Tato část představuje dichotomii právního a společenského pojetí rodiny a manželství a zhodnocuje aplikovatelnost právních norem na tyto fenomény v současnosti. Vzhledem k tomu, jak bylo předestřeno výše, je zřejmé, že právní úprava rodinného práva není jednoduchou disciplínou a obsáhnout tak rozmanitou oblast sociálních vztahů komplexně není reálné. Nicméně se i přes to domnívám, že je možné se takovému řešení snažit více přiblížit a rozšířit oblast regulace tak, aby byla užitečná a rovnoprávnější.

Na institut manželství může být nahlíženo odlišně v závislosti na názoru společnosti nebo jednotlivých myslitelů. V zásadě jde o spor mezi praktičností, snadnou vymahatelností proti docenění individuality a rozmanitosti společnosti.

Právo může mít různé funkce. Jednou ze základních funkcí je funkce hermeneutická.⁴⁹ Hermeneutická funkce práva je funkce normativní, kdy prostřednictvím prosazování politik a právních norem dochází ve společnosti k její adaptaci a změnám v chování.⁵⁰ I proto je důležité pokusit se pojmout změny manželského, popř. rodinného, práva institucionálně, a nejen povrchně, ale zároveň rozvážně, aby reflektovaly potřeby společnosti. Nelze totiž odhlížet od jevu nazývaného Eugenem Ehrlichem „živé právo“, které vyjadřuje důležitý předpoklad efektivní právní úpravy a zajištění jejího dodržování právě tím, že je schopné vhodně reagovat na aktuální situaci ve společnosti. Jinými slovy, účelem práva by měla být reflexe společenských jevů a jejich

⁴⁹ Posner, 2002. Str. 33

⁵⁰ Hantrais, 2004. Str. 2

regulace k obrazu společnosti.⁵¹ Zároveň je pro právo důležité podporovat individuální svobodu, autonomii vůle a možnost upravit si své vlastní záležitosti.⁵²

V právním řádu tak fakticky dochází k nerovnému zacházení s osobami v nemanželském soužití. Fakticky navádí osoby, aby vstupovaly do legalizovaného soužití tím, že v rámci takových soužití je osobám nabízena širší paleta oprávnění vůči sobě, státu, ale i fakticky vůči jiným členům rodiny.⁵³

Pro státní zřízení a právní řád mohou být sociodemografické změny problematické, jelikož poukazují na mezery v právu nebo nedostatky a chyby v regulaci, včetně určité míry subjektivního a omezeného vnímání rozmanitosti společnosti. Ty jsou dokazovány individuálními zkušenostmi, které nejsou zcela v souladu s předepsanými pravidly.⁵⁴ Co se týká změn rodiny, je to pro stát velmi citlivé téma, na které existuje široká názorová pluralita a je to jedno z odvětví, kde dochází k zjevným střetům tradiční politiky s liberální, či utilitaristickou. Pro státní zřízení a současné právní prostředí je mnohem snazší relativně nově vzešlou a ve stále větší míře zviditelňovanou problematiku neuspokojivé regulace rodinného, resp. manželského práva. Zjevně současná regulace je nastavena takovým způsobem, že místo toho, aby reagovala na faktický stav společnosti, se jej snaží – možná až příliš – regulovat dle své politiky a zvyklostí. V důsledku toho tak fakticky a nepřímou nutí páry vstupovat do manželství, v menší míře do registrovaného partnerství.⁵⁵ Pokud páry svůj vztah neformalizují, nepožívají mnohé výhody, které z manželství, či registrovaného partnerství, plynou. Tento přístup skýtá mnoho negativ a zamezuje fluidnějšímu jak společenskému, tak potažmo ekonomickému vývoji celého státu. Stát by měl reagovat na vzniklé sociální situace individuálních osob rychleji, a umožnit tak jejich všestranný rozvoj.

Zájem a tendence rozšiřovat manželství na homosexuální páry, ve společnosti zjednodušeně nazýváno také jako „manželství pro všechny“⁵⁶ mají za následek automaticky umocněné negativní vnímání alternativ k manželství a registrovaným partnerství. Tyto alternativy jsou pak ve srovnání s manželstvím považovány jako méně vhodné a důstojné. Názory na regulaci

⁵¹ Hertogh, 2009. Str. 2-8

⁵² Fabio, 2009. Str. 121

⁵³ Posner, 2002. Str. 76-77

⁵⁴ FOUCAULT, Michel, 1966. *The Order of Things: An archaeology of the human sciences*. 4. London, UK; New York, USA: Routledge. ISBN 0-415-26737-4. Str. 414-415

⁵⁵ Palazzo, 2018. Str. 165

⁵⁶ RAMBOUSKOVÁ, Michaela a Martina MACHOVÁ. Sněmovna schválila manželství pro homosexuály v prvním čtení. Kdo jak hlasoval? [online]. In: Seznam zprávy, 29.6.2023 [cit. 2023-07-24]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-politika-lidovecky-poslanec-u-nas-je-hovezi-hovezi-a-manzelstvi-muz-a-zena-233384>

formálních a neformálních svazků se často liší. Jedna strana společnosti argumentuje a prosazuje plné zrovnoprávnění alternativních svazků, zejm. homosexuálních, s manželstvím. Jiné alternativy jsou vnímány jako podřadné. Naopak druhá strana apeluje na zakotvení úpravy různé míry formalizace, závaznosti, která by podpořila i moderní plastičtější formy rodin.⁵⁷

Zásadní otázkou pro legislativce tedy je, zda se při určování způsobilosti nabývat určitého rodinného statusu bude u osob řídit formálními či faktickými (funkčními) znaky. Pokud je právní řád koncipován formalisticky, zkoumá se způsobilost osob uzavírat manželství nebo registrované partnerství a společná vůle do takového svazku vstoupit. Pokud je však koncipován funkčně, zkoumá se vůle být ve vztahu s partnerem – zda je obsahem vztahu také vzájemná péče a odpovědnost. Obě pojetí mají své výhody a nevýhody. Formální pojetí je rigidní a zamezuje pluralitu vztahů, v důsledku čehož může docházet k nerovnoprávnému zacházení s rodinami, které se však cítí být plnoprávné. Formální pojetí však obsahuje zásadní zjednodušení v tom, že se přihlíží k formální platnosti takového vztahu, nikoliv k jeho substanci. Dokazování jeho existence po uzavření manželství nebo registrovaného partnerství tedy není nutné. Navíc formální pojetí může umožnit širší uplatnění autonomie vůle osob z toho pohledu, že zda vstoupí do právního vztahu závisí pouze na jejich vůli. Tento argument je však diskutabilní, jelikož zmiňované formální svazky jsou rigidně nastavené a neumožňují formalizovat alternativnější formy rodin. Naopak funkční pojetí může být problematičtější z hlediska dokazování, jelikož právní řád může stanovit určitá kritéria, která osoby ve vztahu naplní fakticky. Nepřihlíží se zde přímo k vůli osob se konkrétním způsobem vázat, či naplňovat definici neformálního svazku. Naplnění pojmových znaků takového vztahu zkrátka nastane po splnění daných podmínek. V tomto ohledu může být takovýto askriptivní model regulace neformálního vztahu vnímán jako omezující autonomii vůle⁵⁸ To však není zcela pravda, jelikož lze takový model nastavit i formou režimu opt-out, tedy vyloučení aplikace právních norem vztahujících se k neformálním vztahům. Více k tomuto způsobu bude pojednáno v příkladech věnujícím se konkrétním právním řádům s úpravou kohabitace níže.

Konečně, ve společenských diskuzích je manželství popisováno jako silná sociální a právní instituce.⁵⁹ Nicméně, nelze odhlížet od faktu, že pokud je manželství tak silnou společenskou institucí, zůstávají otazníky nad skutečnou potřebou relativně konkrétní státní regulace tohoto

⁵⁷ Palazzo, 2018. Str. 168-169

⁵⁸ Palazzo, 2018. Str. 173

⁵⁹ HLÁVKA, Petr. Tradiční manželství musíme ochránit: Čtvrteční komentář Petra Hlávky. In: Institut Václava Klause [online]. 20.7.2023 [cit. 2023-07-24]. Dostupné z: <https://www.institutvk.cz/clanky/2414.html>

institutu. Pokud je manželství doopravdy tak společensky důležitým, pak se nabízí otázka, zda by nepostačila samoregulace tohoto institutu společností. Jestliže je manželství vyhovující pro naprostou většinu společnosti a současně je neohrožené, zákonodárci by se nemuseli tolik bránit jeho otevření jiným alternativním formám rodinných forem a svazků.

3.1. Funkce rodiny v kontrastu manželského práva

Rodina a manželství jsou odlišné, ale zároveň propojené instituce. Obecně lze mít za to, že rodina je základní jednotkou společnosti a má zodpovědnost za výchovu a péči o děti. Poskytuje emocionální a sociální podporu členům rodiny a zároveň soukromý prostor osobám, které jsou jejími členy. Rodinu také tvoří mezilidské vztahy a hodnoty. Rodinné uskupení může fungovat i mimo manželský svazek.⁶⁰

Na druhou stranu manželství je společenským a právním institutem majícím některé společné znaky s rodinou, ale vztahuje se konkrétně ke vztahu manželů a úpravě jejich vzájemných práv a povinností, včetně pravidel týkajících se vzájemné péče, podpory, společné odpovědnosti, rozvodu, dědictví a majetkového vypořádání. Pojmy rodina, manželství a manželské právo často splývají, nicméně jejich odlišení je klíčové pro uchopení této problematiky. Historicky totiž manželství sloužilo jako předpoklad pro společné majetkové zázemí a plození dětí. Dnešní realita je však jiná, kdy se děti rodí mimo manželské svazky a rodiny často nejsou zakládány v rámci formalizovaných vztahů.⁶¹

Zjevný rozdíl je v tom, že manželství obsahuje více práv a povinností vztahujících se k majetkovému uspořádání a má privilegované postavení v dědictví a majetkovém vyrovnání osob.

3.1.1. Podstata a cíle úpravy manželského práva

Český právní řád chápe manželství jako svazek muže a ženy, jehož primárním účelem je reprodukce a výchova dětí. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku uvádí, že manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý zákonem stanoveným způsobem; zároveň se uvádí, že hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.

⁶⁰ CHEAL, David, 2008. Families in Today's World: A comparative approach. USA; Kanada: Routledge. ISBN 978-0-415-35930-6. Str. 35-36

⁶¹ Posner, 2000. Str. 69

V důvodové zprávě je však taktéž záhy uvedeno, že důvody pro vznik manželství mohou být různé, zejm. psychologické, zdravotní, ekonomické, apod.⁶²

3.1.2. Funkce manželství

Jak již i částečně vyplývá z části I. této práce, manželství mělo, a do určité míry stále má, ve společnosti řadu funkcí. Manželství představuje veřejné potvrzení závazku partnerů vůči sobě. Takovou funkci lze označit za manifestační⁶³, jelikož současně poukazuje na určitou prestiž a slavnostní vstup do dané životní fáze. Manželství je totiž symbolem, který společnosti značí dvojitý signál. Jedním z nich je, že manželství má garantovat odhodlání a závazek partnerů vůči sobě, ale také je manželství signálem pro společnost, který vytváří očekávání dlouhotrvajícího závazku.⁶⁴ S tím souvisí i společenské upevnění vztahu. Další funkcí manželství je „sociální vymáhání manželského závazku“ (public scrutiny),⁶⁵ spočívající v např. odsuzování nevěry apod. Podstata této funkce však postupně oslabuje i u manželství, natož pak např. u nesezdaných párů⁶⁶

Inherentní a jedna z nejdůležitějších funkcí manželství je společná správa majetkových záležitostí a majetková jistota.^{67, 68} Nicméně, dle Ronalda Ingleharta v dnešní době nedosahuje potřeba majetkové jistoty takové míry, jako tomu bylo v minulosti, kdy např. jeden z partnerů neměl žádnou výdělečnou činnost. V postmoderní společnosti došlo k poklesu ekonomických vlivů na chování osob, přičemž se důležitějšími aspekty ve vztazích stávají seberealizace a osobní svoboda. To předchozím generacím, zejména pak těm, které zažily války nebo silné ekonomické recese, nebylo umožněno, jelikož v popředí zájmu bylo především zajištění materiální stránky

⁶² Důvodová zpráva k § 655 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, str. 159. [Online] Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, [2022-03-28]

⁶³ Posner, 2000. Str. 73

⁶⁴ SÁEZ, Macarena. SAME-SEX MARRIAGE, SAME-SEX COHABITATION, AND SAME-SEX FAMILIES AROUND THE WORLD: WHY "SAME" IS SO DIFFERENT. *The American University journal of gender, social policy & the law* [online]. Washington: American University, 2010, **19**(1), 1. Str. 44 [cit. 2023-07-20]. ISSN 1557-3753. https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/ajgsp19&id=48&men_tab=srchresults

⁶⁵ FOX, Greer, 1999. Families in the Media: Reflections on the Public Scrutiny of Private Behavior. *Journal of Marriage and Family* [online]. National Council on Family Relations, listopad 1999 (61), 821-830 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/354005>. Str. 828-830

⁶⁶ Posner, 2000. Str. 76

⁶⁷ Cheal, 2008. Str. 19

⁶⁸ KUCHARŮVÁ, Věra, 2020. Zpráva o rodině 2020: Proměny rodiny – rostoucí diverzita a nestabilita [online]. Praha: MPSV, s. 1-249 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va+o+rodin%C4%B+2020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd. Str. 158

života.⁶⁹ Na druhou stranu je třeba na této ochraně trvat, aby i nadále byly chráněny slabší strany ve vztazích, a to nejen manželských.

Eric Posner ve své práci rozeznává, že právní regulace manželství může být zejména centralizační, odpovědnostní, vymáhací apod. Centralizační funkcí je zajištění přehlednosti manželských svazků ve společnosti a zamezení např. dvojího manželství. Tato funkce zamezuje vzniku nepřehledných sítí manželských vztahů, které by mohly teoreticky rozšiřovat rodiny donekonečna.⁷⁰

Všechny uvedené funkce však v poslední době oslabují.^{71, 72} Otázkou je, do jaké míry je možné výše zmíněné inherentní funkce manželství připisovat i jiným nemanželským formám rodin. U funkce manifestační a centralizační je taková možnost pravděpodobně nereálná, a zřejmě ani nevyžadovaná, avšak u ostatních zmíněných je možné si dané funkce představit i mimo manželské svazky. Z doposud uvedeného výkladu lze vyvodit, že manželství by zřejmě mělo upravovat rodinu a rodinné vztahy. Avšak s ohledem na rozmanitost pojmu rodiny se takový úkol zdá nespílitelný a v poslední době stále vzdálenější.⁷³

Stát

Dalším důvodem, proč je manželství regulováno, je zkrátka historická náklonost zákonodárců k pozitivismu a právnímu formalismu. V důsledku toho je však upřednostňována snazší právní kvalifikace a zjednodušování sociálních vztahů na úkor podpory a vhodné odpovědi na rozmanitost potřeb společnosti.⁷⁴

Pro stát je také jednodušší evidovat manželství pro účely statistiky, na základě kterých je pak možné hledat a tvořit různé politiky. Nicméně, kvůli společenskému vývoji a stále častějšímu výskytu alternativních svazků partnerů, stává se manželství nedostatečně obsáhlým objektem zkoumání.⁷⁵ V důsledku je vypovídající hodnota statistik oslabena.

⁶⁹ INGLEHART, Ronald F., 2008. Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006. *West European politics* [online]. ABINGDON: Routledge, 31(1-2), 130-146 [cit. 2023-07-23]. ISSN 0140-2382. Dostupné z: doi:10.1080/01402380701834747 *West European Politics*, [online]. January–March 2008, 31, 1-2, [cit. 2011-12-10]. Str. 130-146.

⁷⁰ Posner, 2000. Str. 76

⁷¹ Daly, 2005. Str. 380-391

⁷² Cheal, 2008. Str. 39

⁷³ Sáez, 2010. Str. 45

⁷⁴ Sáez, 2010. Str. 45

⁷⁵ Kuchařová, 2020. Str. 15

Většina důvodů státní, nejen české, ingerence do rodiny se týká natality, poskytování dávek a podpory skrze sociální systém. Podstatná část společnosti stále zastává tradicionalistické postoje, avšak hlubší smysl stávající regulace privilegující užší okruh adresátů skrze manželství na úkor širších práv a svobod není zcela přesvědčující. Mark Cherry naznačuje, že smyslem státem uznávaného manželství je vytvoření právní konstrukce, jíž donucuje ostatní k tomu, aby byl tento typ svazku uznáván a podporován.⁷⁶ Dobrovolně si tak společnost zavírá dveře před svobodomyšlnějšími formami soužití a nepřímo může i podporovat stigma vůči těm, kteří nejsou konformní s většinovým pojetím stávajícího institutu manželství.

Společnost

Pro společnost může mít manželství smysl ve vyrovnání příležitostí vstupovat do manželství pro osoby z různých příjmových a jiných společenských tříd anebo mezi muži a ženami. Historicky tato funkce sloužila například k tomu, aby se zamezilo soustředění žen, jakožto konkubín, z nižších společenských tříd u vlivných aristokratů. V důsledku toho byl umožněn volnější výběr manželských partnerů, jelikož kvůli polygammnímu soužití docházelo k jejich nedostatku v jiné společenské třídě nebo mezi osobami s opačným pohlavím.⁷⁷

Jednotlivec

Institut manželství má nezpochybnitelnou úlohu v oblasti dokazování a vymahatelnosti vzájemných povinností manželů během trvání manželství, rodičovství, nebo i po rozvodu. Do velké míry je manželství využíváno jako jakási nevyvratitelná právní domněnka, na základě které manželé nebo rodiny mohou žádat o některé dávky nebo podpory v rámci sociálního zabezpečení, aniž by museli prokazovat soužití v domácnosti nebo určovat osobu blízkou. Tento zájem se však nemusí vylučovat s různými formami manželství. Alternativní formy rodin potřebují taktéž právní a sociální ochranu.⁷⁸

⁷⁶ CHERRY, Mark J., 2016. Sex, family, and the culture wars [online]. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers [cit. 2023-02-09]. ISBN 9781315129235. Dostupné z: <https://www-taylorfrancis-com.ezproxy.is.cuni.cz/chapters/mono/10.4324/9781315129235-6/deregulating-family-life-family-libertarian-constructivist-social-entity-mark-cherry>. Str. 187-187

⁷⁷ Posner, 2000. Str. 80

⁷⁸ Marriage apostates: why heterosexuals seek same-sex registered partnerships. Columbia Journal of Gender and Law [online]. 2021, 42(1), 86-[viii] [cit. 2023-10-18]. Dostupné z: <https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/Page?handle=hein.journals/coljgl42&collection=journals&id=196&startid=&endid=276>. Str. 255-256

Omezení manželské smlouvy zákonem může také přispět k zajištění odpovědnostní funkce právní úpravy manželství, která slouží k zajištění dodržování „manželského ujednání“, jímž se zajistí ověřitelné a prokazatelné porušení vzájemných povinností manželů, ale i povinností vůči případným dětem. Zákonem je tak např. možné zajistit vyživovací povinnost vůči partnerovi nebo manželovi.⁷⁹

Výchova dětí

Tím, že je manželským právem uzákoněna jedna forma heterosexuální nukleární rodiny, nelze předpokládat, že je tím zajištěna kvalitní výchova dětí, jak je často argumentováno.⁸⁰ Výchovu dětí primárně upravují normy upravující práva rodičů a dětí, nikoliv manželů a dětí. V konečném důsledku jde o přístup jednotlivců k problematice výchovy. Děti žijí a jsou vychovávány i v jiných rodinných strukturách, což při debatách o změnách manželského práva zaniká. Fakticky se o děti starají jak tradiční rodiny, tak ale i netradiční, nebo i jen jeden rodič.⁸¹ Debata o tom, zda je to správné nebo není je sice důležitá, nicméně faktický stav nezmění a namísto toho, aby zde právo poskytlo rodinám starajícím se o děti větší majetkovou jistotu, tak je diskuze zjednodušována argumenty o potřebě ochrany tradiční rodiny a manželství.⁸² Opět je tedy otázkou, zda by se právní úprava neměla spíše přizpůsobovat společnosti, než aby zvýhodňovala jeden preferovaný model.

Ekonomická stimulace

Dalším zájmem na regulaci manželství ve směru monogamního páru může být dopad na ekonomickou produktivitu. Zejména muži totiž v monogamním manželském vztahu mají tendenci méně utrácet úspory za další partnerky, potažmo za další děti, než právě např. ve vztahu polygynním.⁸³

⁷⁹ Posner, 2000. Str. 80

⁸⁰ Veselá, 2015. Str. 30

⁸¹ Hantrais, 2004. Str. 39-43, 114, 179-180

⁸² HAMPLOVÁ, Ludmila, 2016. Tradiční rodina již přes sto let neexistuje. Není to ale špatně, říká socioložka [online]. 25.9.2016 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/existuje-jeste-tradicioni-rodina.A160924_150515_ln_domov_ELE

⁸³ TERTILT, Michèle, 2005. Polygyny, Fertility, and Savings. The Journal of political economy [online]. CHICAGO: The University of Chicago Press, 113(6), 1341-1371 [cit. 2022-10-19]. ISSN 0022-3808. Dostupné z: doi:10.1086/498049. Str. 1363

Částečný závěr

Ze sociálního hlediska má manželství mnohé funkce, avšak většinu z těchto funkcí by mohly tvořit i jiné neformální svazky. Tento fakt si uvědomili zákonodárci v řadě evropských států a za tímto účelem přijali aktualizované právní úpravy, viz část 4. této práce. Cílem této práce je tedy mimo jiné poukázat na možnosti jiné právní úpravy, které budou otevřenější i jiným rodinným uskupením, které do značné míry plní roli a funkce obdobné manželství. Stěžejní ideou této práce není transformace společnosti za pomoci právní úpravy, ale poukázání na potřebu aktualizace právní úpravy na poměry dnešní společnosti. Odstranění překážek a snaha rozsáhlejšího zrovnoprávnění a odstranění regulace s negativními dopady na soukromý život.

3.2. Registrované partnerství

Registrované partnerství je většinou vnímáno jako formalizovaný svazek dvou osob stejného pohlaví, ze kterého členům registrovaného partnerství vyplývají určitá práva a povinnosti. Většinou jsou tyto svazky obsahem velmi podobné manželství, či dokonce stejné. Nicméně často chybí úprava vůči dětem.⁸⁴

Dle některých názorů je možné vnímat i registrované partnerství nejen čistě dle obsahu práv a povinností, ale také dle sociokulturní míry důležitosti a významnosti, případně dle do určité míry společensky svazující tradice onoho svazku. Jestliže je registrované partnerství vnímáno jako alternativa k manželství, nelze jej srovnávat s manželstvím samotným.⁸⁵ Česká úprava vyzdvihuje povahu manželského sňatečního obřadu jako slavnostní, což u registrovaného partnerství upraveno takto výslovně není. Jestliže lze takto rozlišovat kvalitativně soužití homosexuálních párů v registrovaném partnerství s manželstvím, pak lze mít za to, že i heterosexuální páry, případně osoby v jiné formě rodinného uskupení mohou požadovat tuto formu svazku. Některé osoby totiž netouží po svazku stejné míry společenské formality, ale naopak se řídí pluralitní povahou registrovaného partnerství.⁸⁶

⁸⁴ Barlow, 2008. Str. 503

⁸⁵ PALAZZO, Nausica, 2021. Marriage Apostates: Why Heterosexuals Seek Same-Sex Registered Partnerships. *Columbia Journal of Gender and Law* [online]. 42(1), 186-[viii] [cit. 2023-02-08]. Dostupné z: <https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/Page?handle=hein.journals/coljgl42&collection=journals&id=196&startid=&endid=276> Str. 189-190

⁸⁶ Palazzo, 2021. Str. 189

4. Možnost úpravy nových rodin de lege ferenda

Historicky v přístupu k regulaci manželství, potažmo i rodinného práva v širším smyslu kolidují dva ideologické proudy. Tradičně západní konzervativně liberální přístup – známý např. ve Francii, Německu, Anglii, apod., který se přibližuje smluvní povaze manželství. Naopak paternalistický přístup vycházející z filozofie Marxismu-Leninismu, tedy států východních – dnes často post-komunistických, např. Chorvatsko, Srbsko, Ukrajina, Rusko, apod. – vycházejí z pojetí manželství jako ze svazku hluboce založeného na citech. Stát prostřednictvím zákonů pak upraví majetkový režim za manžele tak, aby ochránil slabší strany, ale upustí od majetnického vnímání manželství.⁸⁷

Tato část práce pojednává o dvou zcela rozdílných přístupech, které by šly aplikovat na rodinné právo za účelem vhodné regulace vzájemných práv a povinností. Na začátku je krátce pojednáno o konceptu deregulace manželského práva, které je do větší míry pojednáním teoretickým. Dále jsou také představeny inspirativní směry částečné deinstitutionalizace manželského práva, které jsou projevem tendence evropských zemí reformovat manželské a rodinné právo. K závěru této části bude komparativně pojednáno o proaktivním konceptu úpravy kohabitanace, který je poměrně rozšířeným. I přes to, že přístupy k úpravě nových rodinných uskupení se mohou lišit, všechny představené koncepty reagují na problémy pospané v předchozích částech této práce.

4.1. Koncept deregulovaného manželství

Koncept deregulovaného manželství je ve své podstatě radikálnější zdrženlivost státní ingerence do manželství. V důsledku toho je hlavním principem deregulace manželství ponechání tohoto institutu (modifikovaným) prostředkům smluvního práva.

John Rawls se ve svém díle *Teorie spravedlnosti* zabýval konceptem tzv. spravedlivého zásahu, jehož podstatou je minimalizovat zásahy do osobních rozhodnutí jednotlivců. Takové zásahy v podobě právní regulace by měly být státem realizovány jedině v případě, kdy to slouží k většímu dobru nejzranitelnějších členů společnosti.⁸⁸ Tyto myšlenky lze aplikovat i na regulaci manželského práva, které by v kontextu libertariánské filozofie nemělo být zbytečně regulováno

⁸⁷ MICKOVIK, Dejan a Angel RISTOV, 2016. Family Law in the Civil Code of the Republic of Macedonia [online]. 05(01) [cit. 2023-07-25]. ISSN 21690170. Dostupné z: doi:10.4172/2169-0170.1000166. Str. 2

⁸⁸ RAWLS, John, 1971. A theory of justice. 20. 1994. USA, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press Cambridge. ISBN 0-674-88014-5. Str. 100-102, 356-357

za účelem úpravy soukromých záležitostí a rozhodování o životě jednotlivců. Tento přístup podporuje smluvní povahu manželství, které by umožnilo osobám si vzájemně upravit práva a povinnosti ve vztahu.⁸⁹ De lege ferenda by tedy manželské právo mohlo být upraveno ne částečně kogentními normami, ale spíše fakultativními/dispozitivními, které je možné stranami vyloučit.

Dle Erica Posnera lze taktéž manželství vnímat jako jakousi manželskou smlouvu, kterou stát reguluje ve větší či menší míře. Nicméně přirozenou podstatou sjednávání smluv je snaha podchytit veškeré možné sporné body, a zamezit tak právní nejistotě uvnitř partnerského vztahu. Zajímavým konceptem pro deregulaci manželského práva by mohlo být zakotvení několika typů nominálních partnerských smluv, kterými by v různé míře mohly být upraveny práva a povinnosti partnerů. Adresáti právních norem by tak mohli být více motivováni k iniciaci diskuze o vzájemných právech a povinnostech. Následně, v závislosti na jejich vůli, by si pak mohli zvolit režim, který na vzájemný vztah aplikují.⁹⁰

Cherry ve své stati identifikoval východiska takové formy manželství s určitým kritickým nadhledem, kdy si uvědomuje přirozená rizika společenských odlišností a právního postavení jednotlivých partnerů, resp. vyjednávací síly. Nicméně i tak uznává, že princip souhlasu, který je libertariánskému pojetí manželství příznačný, je perspektivní. Díky němu si totiž osoby při uzavírání manželské smlouvy domluví do detailu co nejširší záběr práv a povinností.⁹¹ Jakkoliv je láska krásná a ideální věc, společensky by to mohlo prospět párům a donutit je k rozsáhlejším úvahám o budoucím uspořádání práv a povinností. Svým způsobem by to mohlo i napomoci racionalizaci manželského svazku a oprostít celoživotní vztah od krátkodobých ideálních představ. V důsledku by to pak mohlo mít i pozitivní vliv na setrvání v manželství. Takové jednání o manželské smlouvě dovede partnery ke komunikaci o závažnějších záležitostech týkajících se jejich vzájemného manželského života.

Na druhou stranu je třeba konstatovat, že vyjednávání o manželské smlouvě naráží na citovou stránku takového vztahu mezi dvěma osobami. Přeci jen smlouva je svou povahou vedena myšlenkou vyjednat si pro sebe co nejlepší pozici. Při takovém vyjednávání se projeví možná i sobeckost, která může narušit důvěru a jistě i citový obsah nového svazku.⁹² Nicméně, otázkou je,

⁸⁹ Cherry, 2016. Str. 177-178

⁹⁰ Posner, 2000. Str. 79

⁹¹ Cherry, 2016. Str. 178-179

⁹² ROWLAND, Mary. Your Own Account: Linking love and money. The New York Times [online]. 25.2.1990 [cit. 2023-02-08]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/1990/02/25/business/your-own-account-linking-love-and-money.html>

zda je to efekt negativní, nebo pozitivní. Začínající partneři by si tak mohli už před uzavřením manželství uvědomit, že takový vztah není pouze o citech.

Díky deregulaci by se zároveň mohla otevřít cesta k zrovnoprávnění různých rodinných forem a svazků.⁹³ Tímto způsobem by nedocházelo k potlačování nebo oslabení tradiční ani egalitářské rodiny, pouze by došlo k upuštění od potřeby formalizace a postavení jiných forem rodin na stejnou úroveň.

Vzhledem k předchozímu výkladu o rodině je zjevné, že manželství není schopné obsáhnout množství mezilidských vztahů, které jsou taktéž rodinnými. Stát by neměl prosazovat jednu podobu manželství a tu zvýhodňovat, když množství lidí v obdobných vztazích na výhody manželství nedosáhne. Zkrátka, společnost je odlišná a umožnění jejího rozvoje není nebezpečným krokem do neznáma. Jde o umožnění faktického stavu společnosti, který již dávno existuje, jen není právem rozeznán, nebo mu není umožněno, aby byl rozeznán. Deregulace manželství by v tomto ohledu mohla být vhodným prostředkem. Její proponenti totiž vnímají absenci suveréna rozhodujícího o soukromém životě rodin v manželstvích jako možnost jednotlivců, potažmo rodin, upravit si vlastní záležitosti dle jejich zcela svobodné vůle. Tento přístup otevírá dveře i alternativním rodinám různých podob.⁹⁴

I přes uvedené výhody deregulovaného manželství se domnívám, že tento koncept by v českém právním prostředí neobstál, jelikož by představoval poměrně zásadní změny právního řádu, především tedy manželského práva. Obecně pak tendence zákonodárství je spíše intervencionistická a přijímá neustále nové zákony s novými regulacemi, než aby byla zdrženlivá s novými regulacemi v duchu liberalismu.⁹⁵

4.2. Částečná deinstitucionalizace manželství a registrovaného partnerství

Relativně novým trendem v Evropě je zrovnoprávnění manželství a registrovaného partnerství, což v důsledku oslabuje některé negativní pohledy na rigiditu těchto institutů, zejm. manželství. Typickým příkladem je Francie, kde je umožněno jak heterosexuální, tak homosexuální manželství, ale také obsahuje úpravu registrovaného partnerství pro homosexuální a heterosexuální páry, které jsou obsahově výrazně méně formalizované a obsahují omezená vzájemná práva a povinnosti. Trend vstupování do méně formálních svazků je stále narůstající a

⁹³ Cherry, 2016. Str. 187

⁹⁴ Cherry, 2016. Str. 185-188

⁹⁵ SWENNEN, Frederik. Contractualisation of Family Law - Global Perspectives. Cham: Springer International Publishing, 2015, 1 online resource. ISBN 3-319-17229-8. Dostupné z: doi:10.1007/978-3-319-17229-3. Str. 6

je tedy zjevné, že jednotlivci nebo páry hledají možnosti, jak se vyhnout institutu manželství.⁹⁶ Zákodárce by na tento fenomén mohl reagovat zjednodušením a urychlením procesů souvisejících s manželstvím. V některých evropských státech již takové reformy započaly.

Deinstitucionalizace se částečně projevuje i ve zjednodušování rozvodových řízení, kdy je již v několika státech umožněno vést rozvodové řízení oproti soudnímu řízení pouze před notářem, tzv. dejudicializace.⁹⁷ V důsledku toho jsou rozvodová řízení výrazně zkrácena, což může mít sociologický efekt na vnímání manželství a registrovaného partnerství jako méně rigidní a opět v konečném důsledku je názorová odlišnost na tyto instituty rozměňována. Takové úpravy jsou platné např. ve Slovinsku, Španělsku, Rumunsku, Francii, Litvě, Estonsku, Ukrajině, Řecku, Portugalsku, Dánsku, ale i v Rusku.^{98, 99}

Ve Francii je zákonem č. 2016-1547 ze dne 18. listopadu 2016 o modernizaci justice v 21. století umožněn rozvod manželství rozhodnutím notáře bez svolení soudce, a to za předpokladu, že jsou manželé schopni se dohodnout na majetkovém uspořádání a jiných důsledcích rozvodu dohodou za přítomnosti advokátů každé strany. Rozvádějící se manželé se musejí na soud obrátit, pokud jejich společné dítě chce využít práva být vyslyšeno soudem, nebo pokud je jednomu z manželů ustanoven opatrovník nebo správce svěřenského fondu.¹⁰⁰

4.3. Koncept uznání partnerského soužití v páru

Na rozdíl od právní úpravy rodinného práva v České republice lze v právních řádech jiných evropských států nalézt úpravu partnerského soužití. Výskyt takové úpravy je běžnější, než by se zdálo, ale diskuze o úpravě kohabitace se v českém prostředí vyskytuje pouze v omezené míře.

Zavedení úpravy kohabitace by mohlo představovat množství výhod a zaplnilo by mezery v právu, které doposud mohou působit problémy. Povaha úpravy by totiž byla prospektivní. Zásadním problémem stávající úpravy je to, že právní vztahy kohabituujícího páru jsou upraveny na bázi kontraktační. Právo zde zcela ignoruje citovou složku kohabituujícího páru, která však do

⁹⁶ Daly, 2005. Str. 381-383.

⁹⁷ KRALJIĆ, Suzana, 2020. New Family Code and the Dejudicialization of Divorce in Slovenia. *Balkan Social Science Review* [online]. **15**, 158-177 [cit. 2023-07-24]. ISSN 18578799. Dostupné z: doi:10.46763/BSSR20150158k. Str. 159-160

⁹⁸ KABZA, Ewa, 2021. Three Different Legal Attitudes Towards Non-Marital Cohabitation in Europe. *Comparative Law Review* [online]. **27**, 255-274 [cit. 2023-02-08]. ISSN 2391-7644. Dostupné z: doi:10.12775/CLR.2021.010. Str. 272

⁹⁹ Kraljic, 2020. Str. 158-166

¹⁰⁰ FERRAND, Frédérique, 2021. FRANCE: Update - FRANCE [online]. 1. Commission on European Family Law [cit. 2023-07-15]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Ferrand.pdf>

značné míry determinuje i finanční chování páru vůči sobě. Páry se často neřídí heslem něco za něco. V intimním vztahu dochází mnohem více k altruistickému jednání bez potřeby protiplnění. Naopak stávající pojetí právní úpravy vychází z neoliberalního vnímání politik s důrazem na autonomii vůle a svobodu rozhodování.¹⁰¹ Smluvní právo a smlouvy často vznikají na základě individuálních preferencí a požadavků. Většinou tedy smlouvy slouží k zajištění určitého zájmu smluvních stran, který se může a často týká i finančního aspektu věci. V případě, že je jedna strana z různých důvodů silnější, může v důsledku princip autonomie vůle kolidovat s principem ochrany slabší strany.¹⁰² Nerovnováha právní síly je zejména v případě soužití poměrně častým jevem, a to především v případě, kdy dochází k vychovávání dětí a potřebě zajišťování chodu a péče o domácnost.¹⁰³ V praxi při začínajícím mezilidském vztahu a následné kohabitaci takřka nedochází k vyjednávání podobnému kontraktačnímu procesu, jímž by si pár upravil vzájemná práva a povinnosti, včetně vlastnických a jiných majetkových vztahů. Primárním důvodem je zřejmě společensky negativně vnímaná diskuze o majetkových uspořádáních jednotlivců v páru. K té totiž zpravidla dochází konkludentně. Nicméně to, že právní úprava situaci kohabitujiícího páru oproti jiným faktickým stavům zcela ignoruje, rozhodně nepřispívá k zahájení diskuze a následné vzájemné úpravy práv a povinností kohabitujiícího páru. Oproti konceptu deregulovaného manželství, které veškeré vztahy přesune na rovinu smluvní, by v případě úpravy kohabitace mohlo dojít naopak k rozeznání i jiných vztahů než právních vztahů rodinných, ale především manželských.

Argumenty proti úpravě kohabitace jsou často postaveny ve smyslu, že omezuje autonomii vůle osob, které se rozmyšlejí, zda vstoupit do manželství. Tím, že by právo upravovalo vztah kohabitujiících tyto osoby často i nedobrovolně zavazuje více, než by možná chtěly. V důsledku pak může docházet k vyšší míře nestabilitě vztahu v soužití.¹⁰⁴ Takové tvrzení může být částečně pravda, nicméně je opomínána poměrně zásadní charakteristika manželství a tou je souhlas obou osob do manželství vstupujících. Jestliže jsou osoby ekonomicky či jinak právně nevyvážené

¹⁰¹ Gordon-Bouvier, 2019. Str. 175, 178

¹⁰² BENSON, Peter, 2019. Justice in transactions: a theory of contract law [online]. 1. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1 online resource (625 pages) [cit. 2023-07-11]. ISBN 9780674241985. Dostupné z: doi:10.4159/9780674241985. Str. 14-15, 188-190

¹⁰³ SCHRAMA, W. M, 2008. The Dutch Approach To Informal Lifestyles: Family Function Over Family Form?. International journal of law, policy, and the family [online]. Oxford: Oxford University Press, 22(3), 311-332 [cit. 2023-07-25]. ISSN 1360-9939. Dostupné z: doi:10.1093/lawfam/ebn010 str. 289

¹⁰⁴ DEECH, Baroness, 2014. Cohabitation Rights Bill: Debata v Parlamentu Velké Británie [online]. 12.12.2014 [cit. 2023-07-19]. Dostupné z: <https://hansard.parliament.uk/Lords/2014-12-12/debates/14121229000623/CohabitationRightsBill>

(např. v důsledku existence překážek manželství) a jedna osoba své výhody využívá tak, že záměrně nechce vstoupit do manželství, aby nedošlo k aplikaci ustanovení např. o společném jmění, vyživovací povinnosti apod., dochází ve větší či v menší míře k nespravedlnosti. Zde se opět vracíme k faktu, že lidé často nežijí s plným vědomím svých práv a povinností a nedovedou ani kvalifikovat svou situaci, natož pak určit, jaká práva jim z takové situace vyplývají. Jedna strana si tak často nemusí být vědoma důsledků, které pro ni vyplývají z neformálního soužití. Existence ustanovení týkajících se neformálního soužití pak poskytuje obecně vyšší míru právní jistoty.¹⁰⁵ Lze se však setkat i s názory, kdy právě až následné uznávání existence takových vztahů může způsobovat právní nejistotu.¹⁰⁶

Dalším argumentem proti úpravě kohabitanace bývá také údajný negativní dopad na sňatečnost. Nicméně, vzhledem k poměrně početné úpravě kohabitanace napříč evropskými státy, kde bylo možné získat statistická data v souvislosti s přijímáním úprav neformálních svazků, je možné tento argument odmítnout, jelikož není jednoznačná jakákoliv návaznost na kauzalitu mezi přijímáním takové právní úpravy a poklesem sňatečnosti. Naopak např. ve Švédsku byl trend dokonce mírně opačný. Spíše lze tedy dospět k závěru, že zákonodárce nemá přílišný vliv na snížení či zvýšení sňatečnosti skrze úpravu kohabitanace. Mnohem větší dopady mají na takový vývoj vliv spíše změny v úpravě sociálního zabezpečení a důchodového pojištění.¹⁰⁷

Při tvorbě právních norem týkajících se kohabitanace zákonodárce zvažuje a balancuje mezi základními hodnotami svobody a autonomie oproti ochraně slabší strany vztahu a právní jistoty. Dále dle popisu pojmu rodiny v kontrastu s úpravou právních vztahů společné domácnosti, které se nemusí překrývat s právy a povinnostmi dotčených osob, také zákonodárce zvažuje, zda institut soužití podřadí pod obecné občanské právo, či přímo pod právo rodinné. K jakým hodnotám se zákonodárce přiblíží, závisí na politické moci.¹⁰⁸

V Evropě lze rozeznat 3 hlavní přístupy k úpravě kohabitanace. Dle jejich povahy lze hovořit o přístupu presumptivním, defaultním a přístupu faktické kohabitanace. Na základě těchto přístupů existuje několik modelů kohabitanace. Prvním z nich je kohabitanace na základě volby, kde je ochrana poskytována za předpokladu, že kohabituující splní určité podmínky, například uzavření smlouvy

¹⁰⁵ Kabza, 2021. Str. 269

¹⁰⁶ MAHONEY, Margaret, 2005. Forces Shaping the Law of Cohabitation of Opposite Sex Couples Forces Shaping the Law of Cohabitation of Opposite Sex Couples. *Journal of Law & Family Studies* [online]. University of Pittsburgh School of Law, 135(7), 135-204 [cit. 2023-07-28]. Dostupné z: https://scholarship.law.pitt.edu/fac_articles/268. Str. 182-188

¹⁰⁷ Kabza, 2021. Str. 270

¹⁰⁸ Kabza, 2021. Str. 258

o soužití. Druhým modelem je implicitní model kohabitace s možností „opt-outu“, neboli “odmítnutí”, kde je ochrana předpokládána, pokud ji kohabitujiící výslovně nevyloučí. Třetím modelem je model asimilace, který považuje situaci kohabitujiících a manželů za analogickou. Tato analogie se projevuje zejména při významných událostech, jako je např. ukončení vztahu. Nakonec existuje model diverzifikace, který přiznává kohabitujiícím konkrétně vymezená práva a povinnosti, oddělená a odlišná od těch manželských. Kabza v tomto směru rozlišuje právní řády, které při splnění určitých podmínek kohabitace buď explicitně odkazují na použití úpravy manželství v různé míře nebo obsahují úpravu vybraných aspektů soužití v implicitní formě a popřípadě takové, které obsahují přímo speciální úpravu práv a povinností kohabitujiících.¹⁰⁹ Následující výklad bude koncipován dle výše uvedených forem úpravy kohabitace, kdy jednotlivé formy budou doplněny o vybrané příklady právní úpravy vybraných institutů z uvedených evropských států.

4.3.1. Soužití s aplikací ustanovení o manželství

Zákonodárci v některých státech se rozhodli volit nejvíce protektivní právní úpravu a v široké míře je na kohabitaci jakožto neformální vztah aplikováno manželské právo či právo registrovaného partnerství, i přes to, že nedošlo k náležitě formalizaci takového vztahu v podobě uzavření manželství, resp. registrovaného partnerství. Níže uvedené státy aplikují ustanovení o manželství na kohabitaci v široké míře.

Chorvatsko

Chorvatský právní řád rozeznává manželství dvou osob odlišného pohlaví a registrované partnerství osob stejného pohlaví, přičemž jediné rozdíly spočívají v právech vůči dětem. Neformální soužití osob heterosexuálních označuje za kohabitaci a homosexuálních za neformální partnerství. Dle chorvatského rodinného práva se na kohabitujiící pár použijí ustanovení o manželském právu za předpokladu soužití svobodné ženy a svobodného muže trvajícího alespoň 3 roky, nebo kratší dobu, jestliže se jim narodí společné dítě, anebo pokud následně uzavřou manželství. Soudní praxe následně dovodila, že současně pro získání statusu a uplatnění práv a povinností z něho vyplývajících musí kohabitujiící pár splnit předpoklady, které musí splnit i manželé pro uzavření manželství. Těmi jsou absence překážek manželství, např. nesmí být v době kohabitace manželi, či registrovanými partnery, musí být zletilí a také nesmí být příbuznými v linii

¹⁰⁹ Kabza, 2021. Str. 257

přímé až do čtvrtého stupně. Ti, kteří se kvalifikují na status osob v soužití tedy požívají v zásadě stejná práva a povinnosti jako manželé. A to jak během trvajících vztahu – např. rovnost, solidarita, ochrana rodinného obydlí, společné jmění, společná odpovědnost za dluhy, práva adopce – tak i po jeho skončení, např. vyživovací povinnost, možnost přisouzení obydlí jednomu z kohabitujiících. Za splnění dalších podmínek dle zvláštních zákonů pak kohabitujiícím náleží i práva dědická a sociálního zabezpečení.¹¹⁰ Obdobně je tomu tak i v případě neformálního partnerství stejnopohlavního páru.

Různé právní předpisy v Chorvatsku mohou pro dané účely definovat kohabitujiící či neformální partnery odlišně. Např. chorvatská právní úprava dědictví neobsahuje přesné časové určení trvání neformálního vztahu, ale klade podmínku naplnění předpokladů pro manželství, či registrované partnerství. Pokud jde o přiznání vdoveckého či vdovského důchodu, vyžaduje zákon o penzijním pojištění určení, že neformální svazek existoval v nesporném řízení. Právo asistované reprodukce zase náleží jen kohabitujiícímu páru, z něhož ani jeden partner není součástí jiného mimomanželského nebo homosexuálního vztahu, a který splňuje předpoklady pro uzavření manželství, což potvrzuje prohlášením notář. Tato nekonzistence může způsobovat problémy v podobě právní nejistoty.¹¹¹

Oba právní řády pak také obsahují zvláštní úpravu pro neformální soužití homosexuálních párů, přičemž na taková soužití se aplikují ustanovení o registrovaném partnerství, které až na práva adopce dětí obsahuje stejná práva a povinnosti, jako manželství, resp. kvalifikované soužití heterosexuálního páru.¹¹²

Slovinsko

Obdobně jako je tomu v Chorvatsku, ve Slovinsku soužití svobodné ženy a svobodného muže, které se jeví jako soužití manžela a manželky, způsobuje taktéž širokou aplikaci ustanovení manželského práva na tuto formu vztahu.¹¹³ Při odloučení kohabitujiících není vyžadován žádný formální úkon. Ten nastupuje až v případě, kdy by došlo k nedorozumění ohledně vypořádání společného jmění. To je však ve většině případů vyřešeno dohodou původních kohabitujiících, ve

¹¹⁰ REŠETAR, Branka a Nataša LUCIĆ, 2015. NATIONAL REPORT: CROATIA: Informal Relationships - CROATIA [online]. Commission on European Family Law, 2015 [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Croatia-IR-Legislation1.pdf>. Str. 2

¹¹¹ Rešetar, 2015. Str. 3

¹¹² Rešetar, 2015. Str. 4

¹¹³ NOVAK, Barbara, 2021. SLOVENIA: Update - SLOVENIA [online]. Commission on European Family Law [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Slovenia-Novak.pdf>

kteří bývají upravena práva a povinnosti vztahující se k výživnému, výchově dětí, případně úprava setrvání jednoho kohabitujícího ve společném obydlí.¹¹⁴

Ukrajina

Na Ukrajině je kohabitanice a vznik společného jmění kohabitujících upravena paralelně speciálními ustanoveními zákona o rodině. Společné jmění vzniká mezi kohabitujícími ex lege, pokud jeho vznik smluvně nevyloučí.¹¹⁵ Zvláštní úprava se týká i dědictví, které není vázáno na soužití osob ve smyslu kohabitanice, ale na společnou domácnost, obdobně, jako je tomu v § 1636 odst. 1 českého občanského zákoníku. Česká úprava je v tomto případě přívětivější, jelikož osoby žijící ve společné domácnosti po dobu alespoň jednoho roku mohou dědit už ve druhé dědické třídě, naopak dle ukrajinské úpravy až ve čtvrté třídě, a to ještě po dobu pěti let před smrtí zůstavitele.¹¹⁶

Makedonie, Srbsko, Bosna a Hercegovina

Užší aplikaci ustanovení manželského práva lze nalézt v právních řádech Makedonie, Srbska, či Bosny a Hercegoviny. Ve všech těchto státech i kohabitujícím vzniká ex lege společné jmění vůči věcem nabytým v průběhu vztahu, vyjma věcí přeshlých v rámci vypořádání dědictví nebo darem, což je obdobné i české úpravě společného jmění manželů.¹¹⁷ Takto kusá úprava kohabitanice však při nedokonalém provedení může způsobit potíže. Konkrétním příkladem může být úprava v Makedonii, kde zákonodárce opomněl upravit podmínky překážek kohabitanice, což má za důsledek možnou souběžnou existenci kohabitanice a manželství s jinými osobami.¹¹⁸

¹¹⁴ Marriage and civil union, 2022. Republic of Slovenia, GOV.SI [online]. Ljubljana, Slovenia: Ministry of Labour, Family, Social Affairs and Equal Opportunities, 24.8.2022 [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://www.gov.si/en/policies/family-children-and-marriage/marriage-and-civil-union/>

¹¹⁵ SULEYMANOVA, Aminat, Irina MOROZ a Alexander GUBIN. Family law in Ukraine: overview [online]. In: . [cit. 2023-07-29]. Dostupné z: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-564-3065?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true#:~:text=In%20accordance%20with%20Article%2074,unless%20otherwise%20provided%20by%20written](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-564-3065?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true#:~:text=In%20accordance%20with%20Article%2074,unless%20otherwise%20provided%20by%20written)

¹¹⁶ PASHYNSKYI, Anatoliy, 2020. Property relations between unmarried cohabitants in international family law [online]. 115. Teisé [cit. 2023-07-27]. Dostupné z: <https://vkv.ua/en/publication/property-relations-between-unmarried-cohabitants-in-international-family-law>

¹¹⁷ § 708 an. občanského zákoníku

¹¹⁸ Mickovik, 2016. Str. 5

Teoreticky tak může docházet např. ke vzniku společného jmění manželů současně se společným jměním jiné osoby z kohabitujiícího páru.¹¹⁹

Částečný závěr

V běžném životě se kohabitace páru navenek často jeví jako manželství či registrované partnerství. V tomto ohledu je smysluplným a úsporným řešením využívat ustanovení o manželství i na případy kohabitace. Obdobně jako v manželství totiž kohabitujiící mívají společnou domácnost, společné zájmy, finance, zavedené vztahy s ostatními členy rodiny v širokém slova smyslu.¹²⁰ Sociologické výzkumy provedené ve Velké Británii ukazují, že nehledě na formu soužití je pro páry mnohem důležitějším milníkem narození a vychovávání dítěte,¹²¹ což je samozřejmě v kontextu českého práva upraveno separátně pro vztahy mezi rodiči a dětmi, a to bez ohledu na formálnost právního vztahu mezi otcem a matkou.

Z výše uvedených příkladů právní úpravy lze vyvodit, že hodnotově je ve zmíněných státech důležitější faktický stav soužití a potažmo ochrana osob neznalých práva, či osob slabšího postavení, které vstupují do intimnějších, či soukromějších mezilidských vztahů. Je zde privilegována nukleární rodina nad manželstvím a s rodinou ve formě kohabitujiících jsou spojena i majetková práva. Odlišnost od právní úpravy v České republice a celkového jejího konceptu je tedy zjevná, jelikož v českém právním řádu je explicitně defaultní majetkový režim společného jmění pouze s manželstvím a dědické právo je do značné míry omezeno na osoby žijící alespoň jeden rok se zůstavitelem před jeho smrtí, ale až v druhé dědické třídě, jak bylo uvedeno výše. Zmíněné právní řády jsou v běžných mezilidských vztazích a situacích blíže realitě.

4.3.2. Soužití s vlastní zvláštní právní úpravou vybraných institutů

Některé evropské státy upravují pouze určité instituty vztahující se k faktickému soužití osob. Vzhledem k tomu, že úprava bývá kusá, ale podobá se manželství či registrovanému partnerství, nazývá se např. kvazimanželstvím. Právní řády severských států Norska, Švédska,

¹¹⁹ RISTOV, Angel a Milica SHUTOVA. THE CIVIL CODE AND THE REFORMS IN MACEDONIAN FAMILY LAW. Izvorní naučni rad [online]. 148-163 [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://eprints.ugd.edu.mk/30423/1/THE%20CIVIL%20CODE%20AND%20THE%20REFORMS%20IN%20MACEDONIAN%20FAMILY%20LAW.pdf>. Str. 152

¹²⁰ Palazzo, 2018. Str. 180-182

¹²¹ BARLOW, Anne, 2008. Cohabiting relationships, money and property: The legal backdrop. The Journal of socio-economics [online]. Greenwich: Elsevier, 37(2), 502-518 [cit. 2023-07-08]. ISSN 1053-5357. Dostupné z: doi:10.1016/j.socecon.2006.12.037. Str. 517

Finska či právní řády Lotyšska, Irska, Skotska, Itálie, Malty aj. obsahují zvláštní zákony. Zpravidla je pro naplnění definice kohabitujiících potřeba společné soužití po určitou dobu, případně založení rodiny narozením společného dítěte.¹²²

Vznik právních následků v důsledku kohabitace také bývá možné smluvně vyloučit (opt-out režim) a zamezit tak vzniku konkrétních či všech ustanovení týkajících se kohabitujiících.¹²³ Naopak v některých případech je potřeba smluvní úpravy vztahu kohabitujiících či registrace takového vztahu, aby kohabitujiícím vznikly i práva a povinnosti předvídaná zákonem.¹²⁴

Švédsko

Úprava kohabitace ve švédském zákoně o kohabitaci je koncipována dle takového východiska, že kohabitujiící osoby nechtějí vstoupit do žádné formy formalizovaného svazku, a proto by ani neměla být kohabitace vnímána jako podřadné manželství. Je to zkrátka jiný koncept úpravy mezilidských vztahů. Právní úprava se soustřeďuje na úpravu majetkových vztahů kohabitujiících a ochranu slabší strany.¹²⁵ Primárně by však takové vztahy měly být dle tamní koncepce upraveny manželským právem.¹²⁶ Účel této právní úpravy je nastavit pravidla pro vypořádání práv a povinností vztahující se ke společné domácnosti, včetně společných věcí důležitých pro domácnost. Dále jsou zde také upravena omezení pro nakládání s obydlím, ve kterém mají kohabitujiící společnou domácnost. Švédská právní úprava kohabitace se projevuje i v jiných zákonech, např. ve švédském zákoně o pojištění na sociální zabezpečení, ve kterém je za určitých podmínek zajištěno právo pozůstalého kohabitanta na penzi zůstavitele, jako je tomu v případě manželství.¹²⁷ Jedním z hlavních rozdílů mezi kohabitací a manželstvím je absence vyživovací povinnosti. Kohabitantům také nevzniká právo dědit po druhé kohabitujiící osobě, ani společné jmění, ale pouze právo na rozdělení některých věcí, které spadají do taxativně vypočtených kategorií dle zákona o kohabitaci, tedy společné domácnosti a domácích potřeb či věcí, které jsou důležité pro domácnost. A contrario do společného jmění nebudou spadat automobily, bankovní účty, rekreační nemovitosti apod. Východiskem pro regulaci soužití dle

¹²² Kabza, 2021. Str. 264

¹²³ Kabza, 2021. Str. 266

¹²⁴ Palazzo, 2018. Str. 183-184

¹²⁵ Family Law: Information on the rules [online], 2013. Stockholm, Sweden: Ministry of Justice, 26.8.2013, (2) [cit. 2023-07-26]. Dostupné z: <https://www.government.se/information-material/2013/08/family-law/>, Str. 22

¹²⁶ Kabza, 2021. Str. 266

¹²⁷ Jänterä-Jareborg, 2015. Str. 5

švédské úpravy je tedy primárně individuální hospodaření každého kohabitujiícího se svým vlastnictvím.¹²⁸

V případě odloučení kohabitujiících dochází k vypořádání společných věcí určené ke společnému užívání, a to bez ohledu na to, kdo je nabyt do vlastnictví. Pokud si bývalí partneři věci nerozdělí, mohou se svého práva dovolávat u soudu. I tak však při rozdělování společných věcí švédský zákonodárce zavedl výjimku z pravidla rozdělení věcí na dvě poloviny, a to v případech, kdy by takové rozdělení bylo nepřiměřeně nespravedlivé pro jednoho kohabitujiícího s ohledem na délku trvání kohabitace či finanční situaci kohabitujiících.¹²⁹ Dále také švédská úprava, obdobně jako chorvatská, obsahuje ustanovení týkající se práva na setrvání jednoho z kohabitantů v jejich společném obydlí po jejich odloučení. V takovém případě je třeba splnění několika podmínek, kdy se zohledňuje finanční zajištění a jiné faktory, dle kterých jeden z kohabitujiících potřebuje zůstat bydlet v původním nájemním obydlí jednoho z kohabitujiících, které se poté stalo společnou domácností, a to za podmínek výše uvedeného švédského zákona o pronájmu. Jestliže kohabitujiící nemají děti, důvody pro oprávněnost takového nároku musí být zvlášť závažné.¹³⁰

Při narození dítěte v páru v soužití, neaplikují se ustanovení o právních domněnkách otcovství, jako je tomu u manželství. Místo toho otci může být uznáno otcovství na základě souhlasného projevu jak otce, tak matky, které je pak schvalováno zvláštní komisí sociální péče, jako je tomu i obecně u párů, které nekohabituji. Ta prošetří skutečnosti nasvědčující, že údajný otec je doopravdy otcem.¹³¹ Tento koncept české právo vůbec nezná, jelikož jakmile otec prohlásí společně matkou otcovství před matričním úřadem, je dle § 779 občanského zákoníku otcem. Švédská právní úprava v tomto směru klade ještě větší důraz na správnost určení biologického otce dítěte.

Částečný závěr

Úprava kohabitace prostřednictvím některých zvláštních institutů se osvědčuje tím, že upravuje potřebné instituty na míru soužití. Výhodou je, že tento způsob úpravy lze aplikovat v omezenější míře než instituty manželského práva a zároveň činí úpravu kohabitace přehlednou.

¹²⁸ Family Law, 2013. Str. 22-23

¹²⁹ Family Law, 2013. Str. 24

¹³⁰ JÄNTERÄ-JAREBORG, Maarit, Margareta BRATTSTRÖM a LisaMarie ERIKSSON, 2015. NATIONAL REPORT: SWEDEN [online]. 1. Commission on European Family Law [cit. 2023-07-17]. Dostupné z: chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglclefindmkaj/http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Sweden-IR.pdf. Str. 20

¹³¹ Family Law, 2013. Str. 30

Vyhovuje tak požadavku pro zachování co nejširší míry autonomie vůle a týká se jen vybraných institutů, které se běžně aplikují během existence neformálního vztahu. Nicméně, Kasja Walleng sice ve svém výzkumu hodnotí švédskou úpravu jako přínosnou, ale v závěru její práce dodává, že by bylo vhodnější ochranu kohabitujících ještě rozšířit o další instituty pro případ, kdy kohabitace zanikne.¹³²

4.3.3. Soužití bez zvláštních právních norem

Nejméně výrazné rozeznání soužití v Evropě je upraveno za aplikace obecného smluvního práva. Východiskem právní úpravy bývá argument, že heterosexuální páry mohou uzavřít manželství a homosexuální páry mohou vstoupit do registrovaného partnerství. Zákonodárci pak vnímají úpravu neformálních soužití jako zbytečnou s odvoláním na zdůvodnění, že kohabitující páry mohou vždy mezi sebou uzavřít smlouvu o soužití. Tento přístup lze nalézt v Polsku, Německu, do jisté míry i ve Francii. Ostatně i v českém prostředí je koncepce právní úpravy podobná.

Německo

Příkladem takové právní úpravy je Německý právní řád, který v zásadě nerozeznává neformální svazky osob, ani na obdobné vztahy analogicky nelze použít ustanovení manželského práva. Při úpravě vzájemných práv a povinností osob v neformálním vztahu se uchyluje k aplikaci ustanovení obligacních práv, zejm. k aplikaci bezdůvodného obohacení a práva na náhradu škody úprava. Nicméně, v německé úpravě lze nalézt ustanovení přiznávající alespoň některé instituty týkající se práv spolu žijících osob. Jedná se např. o právo převzetí nájmu společného obydlí dle § 563 odst. 2 a 4 německého občanského zákoníku.¹³³ Dále německé právo sociálního zabezpečení zná pojem „vztah obdobný manželskému“, který slouží ale primárně pro reflektování možnosti druhého příjmu z dávek sociálního zabezpečení v případě, že na takové dávky má nárok oprávněná osoba, která kohabituje s druhou osobou neoprávněnou. Účelem této regulace je zamezení nepřiměřené favorizace osob mimo manželství ve vztahu k sociálním dávkám. Německé právo dále také zná „společné potřeby“, které jsou obsaženy v právní regulaci sociálního zabezpečení,

¹³² WALLENG, Kasja, 2017. The Swedish Cohabitees Act in Today's Society. Family Law and Culture in Europe [online]. Intersentia, 95-108 [cit. 2023-07-26]. ISBN 9781780685274. Dostupné z: doi:10.1017/9781780685274.008. Str. 105

¹³³ DETHLOFF, Nina, Dieter MARTINY a Mirjam ZSCHOCHE, 2015. NATIONAL REPORT: GERMANY: Informal relationships - GERMANY [online]. Commission on European Family Law [cit. 2023-07-16]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Germany-IR.pdf>. Str. 3

kteřé také reflektují osoby v soužití, přičemž součástí definičního znaku je existence vůle mít odpovědnost vůči sobě navzájem a podporování partnera.¹³⁴

Na základě rozhodnutí německého Federálního ústavního soudu ve věci úpravy práv a povinností týkající se rozsahu rodičovských práv k dítěti druhého nového kohabitujícího partnera rodiče,¹³⁵ se německý zákonodárce rozhodl přijmout několik ustanovení týkajících se kohabitujících párů. Tato ustanovení jsou poměrně konkrétní a upravují pouze některé situace. Zejména jde o umožnění analogické aplikace ustanovení týkající se adopce nevlastních dětí manželského páru i páru kohabitujícímu. V německé terminologii je také kohabitující pár označován za „stabilní vztah“ ve společném obydlí. Stabilní vztah je definován tak, že má být vnímán jako trvalý, neumožňující jeho obdobu s jinými osobami (souběžný stabilní vztah) a charakterizovaný vzájemnými vztahy tvořící vzájemnou odpovědnost partnerů vůči sobě. Trvalost v definičních znacích stabilního vztahu míří nejen do minulosti, ale i do budoucnosti a její naplnění je dle § 1766a německého občanského zákoníku možné buďto soužitím trvajícím alespoň 4 roky, anebo soužitím rodičů společného dítěte. Obdobná kritéria lze nalézt v právních řádech upravujících kohabitaci, např. Chorvatska. Nicméně právo kohabitujících na společnou adopci dítěte stále německý zákonodárce neupravil,¹³⁶ v čemž lze spatřovat účelově zakotvenou úpravu pouze ve věci týkající se zmíněného rozhodnutí Federálního ústavního soudu. Dále pokud dřívější manžel má po rozvodu právo na výživné, novelizovaný a od roku 2020 účinný § 1579 odst. 2 německého občanského zákoníku zakotvuje možnost snížit výživné, jestliže se oprávněná osoba nachází ve stabilním vztahu.

Německé právo tedy zjevně reaguje i na skutečnosti, které jsou dány určitou citovou vazbou osob v soužití, např. vůle pečovat o partnera či mít za něj odpovědnost. I přes to nebyla prozatím komplexnější úprava kohabitace uzákoněna. Z uvedeného výkladu je patrné, že německá

¹³⁴ Dethloff, 2015. Str. 3.

¹³⁵ Bundesverfassungsgericht, NJW 2019, 1793, odst. 61 et seq., 129. Shrnutí rozhodnutí: německý Federální ústavní soud řešil otázku rozsahu rodičovských práv a povinností kohabitujícího partnera rodiče dítěte, a to ve vztahu k tomuto dítěti. Ačkoliv tento kohabitující partner není rodičem, fakticky vykonává výchovnou funkci a přebírá i částečně rodičovskou odpovědnost vůči dítěti, ačkoliv není jeho vlastním. Před vydáním rozhodnutí bylo umožněno adoptovat nevlastní dítě jednoho partnera pouze pokud s druhým partnerem rodičem uzavřel manželství. Jedině tak mohlo dojít k ukončení právního rodičovského vztahu s jedním z původních rodičů a jeho příbuzných. Pokud však měl dítě adoptovat někdo, kdo nebyl v manželství s původním rodičem, zanikala rodičovská práva obou rodičů dítěte vůči dítěti. Federální ústavní soud shledal, že i přes to, že manželství bývají stabilnějšími svazky osob, což je pro děti nejpříznivější, tak nelze zcela ignorovat ani stabilitu neformálních soužití.

¹³⁶ DETHLOFF, Nina, Dieter MARTINY a Melina MAURER, 2021. GERMANY: Update - GERMANY [online]. Commission on European Family Law [cit. 2023-07-17]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Germany-Dethloff-Martiny.pdf>. Str. 10

právní úprava volí různé pojmy s různým obsahem pro různá právní odvětví. Zajímavostí vyčnívající z této odlišnosti je pak výklad jednotlivých pojmů německými soudy, např. co se týká pojmu stabilního vztahu v kontextu výživného po rozvodu, není pro právní kvalifikaci podstatné, zda osoby ve stabilním vztahu mají společnou domácnost.¹³⁷ I přes trvající snahy komplexněji upravit neformální soužití v německém právním řádu, které by vyřešily mezery v právu nastalé při odloučení kohabitujících, zejména pak ve vztahu ke společným dětem, je tento koncept zákonodárcem oddalován. Dochází tak k nespravedlnostem, jako je třeba zánik nároku na náhradu škody ve vztahu k věcem, které kohabitující pár nabyl během trvání takového vztahu.¹³⁸

Konečně, roztržičnost právní úpravy reagující na faktické vztahy, především kohabitujících, přináší mnohé komplikace i ve vztahu k definování počátku takového vztahu, od kterého se dále odvíjí jeho správná právní kvalifikace.¹³⁹ Obecně lze uzavřít, že ačkoliv se německý zákonodárce zdržuje komplexnější úpravy kohabitace, snaží se v konkrétních případech reagovat na určité životní situace právních subjektů. V konečném důsledku tato právní úprava pro společnost může působit nepřehledně a tím se může snižovat i právní jistota adresátů právních norem.

Francie

Francouzská úprava je zajímavá v několika ohledech, jelikož upravuje nejen manželství heterosexuálních párů a homosexuálních párů, ale i registrované partnerství (Pacte civil de solidarité, zkr. PACS) pro heterosexuální páry.¹⁴⁰ Francouzský zákonodárce a soudy rozlišují různou míru formality formálních svazků, přičemž i heterosexuálním párům umožňuje vstoupit do, obecně společností vnímaného jako méně formálního, registrovaného partnerství.¹⁴¹ PACS je dle Čl. 515-1 francouzského občanského zákoníku definován jako smlouva mezi dvěma zletilými fyzickými osobami různého či stejného pohlaví, a to za účelem organizace společného života.

¹³⁷ Dethloff, 2015. Str. 5

¹³⁸ Dethloff, 2015. Str. 11

¹³⁹ Dethloff, 2015. Str. 6

¹⁴⁰ FERRAND, Frédérique a Laurence FRANCOZ-TERMINAL, 2015. NATIONAL REPORT: FRANCE: Informal relationships - FRANCE [online]. 1. Commission on European Family Law [cit. 2023-07-15]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Ferrand.pdf>. Str 1-2

¹⁴¹ Palazzo, 2021. Str. 194

Obsahem PACS jsou v omezené míře vzájemná práva a povinnosti partnerů ve vztahu k vyživovací povinnosti, společnému bydlení, nemovitostem, daním a sociálním právům.¹⁴²

Francouzský občanský zákoník zná ale i faktickou formu soužití pod pojmem concubinage, které je definováno jako faktický svazek, charakterizovaný společným životem, který je povahou stabilním a trvajícím, a to opět jak heterosexuálních, tak i homosexuálních párů. Toto neformální soužití se však občas prolíná až s registrací PACS. Zajímavostí je, že délku takového vztahu francouzské právo nespécifikuje. Ve francouzském právním řádu je s menšími změnami vnímána existence kohabituujících osob, zejména pak v právu sociálního zabezpečení, ale i v procesních právních předpisech.¹⁴³

Konkrétními příklady práv kohabitantů mohou být právo na převzetí nájmu společného obydlí, pokud druhý partner zemře nebo opustí společné obydlí, jestliže spolu žili alespoň jeden rok. Kohabituující osoby nenabývají společné obydlí do společného jmění. Kohabituující partner má právo na dávky sociálního zabezpečení, jestliže její partner na ně získal nárok a současně žije kohabituujícího partnera. Dále francouzské procesní předpisy umožňují v některých případech zastoupit kohabituující osobu druhým partnerem při řízení před soudem, jestliže formalizovali soužití prostřednictvím PACS. Dále také osoba, jejíž kohabituující partner v režimu PACS zahynul při výkonu práce, má nárok na náhradu nákladů na výživu pozůstalých. Francouzské právo také rozeznává právo PACS kohabituujících na asistovanou reprodukci, ale neumožňuje jim společnou adopci dítěte.

Při odloučení kohabituujících nastupují, obdobně jako u německé právní úpravy, instituty závazkového práva, tedy bezdůvodné obohacení a právo na náhradu škody. Poslední zajímavostí právní úpravy ve Francii je zohlednění vysoké dědické daně. Z toho důvodu mohou kohabituující za určitých podmínek vkládat do kupních smluv ujednání se zpětnou účinností převodu vlastnického práva na pozůstalého kohabituujícího, kdy v případě kdy druhý kohabituující zemře.¹⁴⁴ Ve Francii lze tedy pozorovat prolínání neformálních svazků s PACS, což může také působit do určité míry nepřehlednost právních předpisů.

Polsko

¹⁴² GRANET, Frédérique a Patrice HILT, 2018. Droit de La Famille [online]. 6. Fontaine: Presses Universitaires de Grenoble [cit. 2023-07-24]. ISBN 9782706129797. Dostupné z: <https://web.p.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fMjE3MTY0NV9fQU41?sid=844ba771-6dbd-4fb5-8d95-e574fa646a71@redis&vid=1&format=EB>. Str. 110 – 114

¹⁴³ Ferrand, 2015. Str 3

¹⁴⁴ Ferrand, 2015. Str. 1-4

Právní úprava v Polsku je z dosud popisovaných právních řádů ve vztahu k rekognici soužití nejzdrženlivější. Polské právo nezná pojem soužití, ale opět upravuje kusá práva a povinnosti ve vztahu k institutům faktického společného života, příp. osoby blízké. Polský právní řád nepřiznává kohabitujícím vyživovací práva, právo na převzetí společného obydlí, ani dědické právo dle intestátní posloupnosti.

V případě rozporu mezi kohabitujícími pak soudy aplikují ustanovení o bezdůvodném obohacení, spoluvlastnictví a v omezené míře institut společnosti.¹⁴⁵

Česká republika

Český právní řád taktéž upravuje neformální svazky pouze kuse a okrajově. Některé instituty dle českého práva jsou např. osoba blízká, společné bydlení jiných osob, druh příp. společná domácnost.

V § 22 odst. 1 občanského zákoníku se objevuje právní domněnka ve vztahu k osobám blízkým, kdy se má za to, že pokud spolu osoby trvale žijí, jsou si osobami blízkými. Pro účely trestního práva pak tento pojem osoby blízké dále konkretizuje § 125 trestního zákoníku. Dle § 634 občanského zákoníku neběží mezi osobami žijícími ve společné domácnosti promlčecí lhůta a dle § 1098 občanského zákoníku nepočne běžet ani vydržecí doba, což je základní předpoklad pro úspěšné vymáhání pohledávek po skončení kohabitace, která trvala déle než standardní délka promlčecí lhůty. § 2031 občanského zákoníku obsahuje pravidlo, dle kterého se aplikují ustanovení týkající se domácího násilí i na osoby, které bydlí společně. Dále ve vztahu k dědické posloupnosti, jak již bylo zmíněno výše, obsahují § 1636 a 1637 právo dědit v druhé a třetí dědické intestátní posloupnosti osobám, které žily ve společné domácnosti se zůstavitelem alespoň po dobu jednoho roku před smrtí zůstavitele nebo byli odkázány na jeho výživu. Dále občanský zákoník v § 2279 odst. 1 také obsahuje ustanovení o přechodu nájmu po smrti nájemce ex lege na osobu, která byla členem nájmcovy domácnosti. Trestní řád v § 100 zná pojem druh a osoby v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by pociťovaly jako vlastní v kontextu práva odepřít výpověď.¹⁴⁶

¹⁴⁵ BUGAJSKI, Błażej, Anna WYSOCKA-BAR a Andrzej MAĆZYŃSKI, 2015. NATIONAL REPORT: POLAND: Informal relationships - POLAND [online]. 1. Commission on European Family Law [cit. 2023-07-12]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Poland-IR.pdf>. Str. 1-5

¹⁴⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, 2015. NATIONAL REPORT: CZECH REPUBLIC: Informal relationships – CZECH REPUBLIC [online]. Commission on European Family Law [cit. 2023-07-25]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Czech-Republic-IR.pdf>. Str. 2-4

Zmíněný příkladný výčet jednotlivých institutů sice poukazuje na to, že právo v některých případech s osobami v neformálních svazcích počítá, nicméně, komprehenzivní úprava neformálních svazků absentuje a právo nestíhá adekvátně reagovat na společenský vývoj.

Částečný závěr

Právní řády, které vnímají zvláštní potřebu kohabitace jako nepotřebnou pak často užívají mezerovitých institutů osoby blízké, bezdůvodného obohacení, společnosti, někdy i instituty pracovního práva, protiprávního jednání a náhrada škody atd. Tyto instituty však často primárně vyžadují prokázání určitých podmínek, jako jsou účel plnění, společný zájem, atp.¹⁴⁷ Na druhou stranu je nesporné, že vztahy, které se v soužití objevují jsou často komplexními a především se mohou výrazně lišit. To samozřejmě způsobuje problémy v momentě, kdy je potřeba takové vztahy právně definovat a odlišit je od jiných mezilidských vztahů. V příkladech uvedených výše, kde existuje úprava kohabitace buď skrze zvláštní zákony, nebo prostřednictvím odkazů na právo manželské nebo registrovaného partnerství, se vždy prokazuje existence definovaného vztahu kohabitujiících ex post, ale výchozí pozice pro jednotlivé partnery je nastavena ex lege bez nutnosti dalšího dokazování.

Dalším argumentem pro tento způsob právní úpravy je ten, že se jí nezasahuje do autonomie vůle jednotlivců. Jak bylo zmíněno v úvodu výkladu o úpravě soužití, tento přístup odmítá právní paternalismus a upřednostňuje svobodnou volbu úpravy mezilidského vztahu. V konečném důsledku pak může paternalismus přispívat k nepřímému posilování stereotypů o ženách s ohledem na přehnanou potřebu chránit slabší stranu ve vztahu k péči o děti, a také k prohlubování finanční závislosti na partnerech. Na druhou stranu, někteří autoři argumentují, že v praxi totiž i přes graduální tendence práva zrovnoprávňovat muže se ženami, ženy stále ve výrazně větší míře zastávají ve vztazích pozici osoby, která se stará o domácnost a má tedy limitované možnosti finančního příjmu.¹⁴⁸ Nicméně, tyto argumenty lze do velké míry vyloučit přijetím opt-out režimem. Tento režim by zajistil ochranu osob neznalých práva, ale zároveň by umožnil si vztahové záležitosti upravit individuálně.

¹⁴⁷ Kabza, 2021. Str. 271

¹⁴⁸ Gordon-Bouvier, 2019. Str. 168-171

4.3.4. Úprava soužití prostřednictvím common law marriage

Pro úplnost je také vhodné uvést, že i některé angloamerické právní řády znají a upravují kohabitaci formou common law marriage. Jedná se zejména o některé státy Spojených států amerických.¹⁴⁹ Podmínkou pro založení práv a povinností kohabitujiících obdobných manželským je jevit se vůči svému okolí jako manželský pár, ačkoliv tento pár nesplnil formální požadavky k uzavření manželství.¹⁵⁰ Předmětem této práce však bylo především nastínit to, že kohabitace je upravena právními řády blízkými tomu Českému, proto zde není common law marriage věnováno více prostoru.

4.4. Koncept uznávání soužití ve společné domácnosti

Konečnou zajímavostí oproti předchozímu konceptu regulace partnerského soužití v páru lze teoreticky ještě rozšířit, a to tak, že by obdobně koncipovaná právní úprava mohla obsáhnout nejen soužití v partnerstvích s intimním vztahem, ale i ve skupinkách osob sdílejících obydlí (spolubydlící). Obdobný vývoj, alespoň formou samosprávných právních předpisů, lze spatřovat ve Spojených státech amerických, kde v některých obcích byly přijaty vyhlášky uznávající soužití tamních obyvatel v jedné domácnosti pro účely vzájemného čerpání zdravotního pojištění a navštěvování v nemocničních zařízeních osobami ze společné domácnosti. Jako kritéria pro uznání takového právního statusu byla existence vzájemné podpory, péče a úmyslu setrvat v takovém vztahu, společně být členy jedné domácnosti, považovat se dohromady za členy rodiny.¹⁵¹

Tento způsob úpravy by bez pochyb byl schopen pojmut veškeré typy rodinných formací, včetně polyamorních, vyjma těch, které žijí mimo společnou domácnost.

¹⁴⁹ LIND, Gorand, 2008. *Common Law Marriage: A Legal Institution for Cohabitation*. USA: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-536681-5. Str. 187-258

¹⁵⁰ Kabza, 2021. Str. 157-160

¹⁵¹ Three's Company, Too: The Emergence of Polyamorous Partnership Ordinances, 2022. *Harvard Law Review* [online]. Cambridge, USA: Harvard Law Review Association, 10.3.2022, **135**(1441), 1441-1463 [cit. 2022-11-30]. Dostupné z: <https://harvardlawreview.org/wp-content/uploads/2022/02/135-Harv.-L.-Rev.-1441.pdf>. Str. 1441

Závěr

Rodina, jakožto sociální instituce, se neustále vyvíjí a přechází čím dál více od tradičního vnímání do modernějšího, které je fluidnější a otevřenější jiným formám rodiny. Nukleární rodina sice je stále aktuální, avšak stejně tak aktuální jsou i jiné alternativnější formy rodinných uskupení.

Manželství, jakožto instituce rodinného práva, zaostává ve vývoji a přizpůsobování se aktuální situaci ve společnosti. Řada funkcí právní úpravy manželství je již do jisté míry překonána a nepřísluší jen manželství. Je zjevné, že nové formy rodin manželské právo nepotlačí, a proto by spíše mělo celkově rodinné právo na tuto situaci reagovat otevřeněji. Je důležité zajistit právní jistotu, ochranu slabší strany a majetkové uspořádání v rodinách. Tím, že dostatečná úprava rodinného práva absentuje, dochází z části k prohlubování problémů, jako jsou nízká porodnost, vysoká rozvodovost, nebo nízká sňatečnost. Právo by v tom případě nemělo odporovat nebo zamezovat společenskému vývoji a současně tak opomíjet skupinu osob. To platí zejména v oblastech soukromého života jednotlivců.

V této práci byly představeny různé koncepce (deregulace, deinstitucionalizace a úprava kohabitanace) a také řada právních úprav, ze kterých je možné čerpat inspiraci. Právní nástroje v nich obsažené poskytují paletu možností, jak vhodně reagovat na nastalé společenské změny a bylo by příznačné, kdyby je zákonodárce využil. Přeci jen je rodinné právo odvětví práva, které se dotýká alespoň po určitou část života pravděpodobně všech adresátů daného právního řádu.

Vzhledem k výše uvedenému se domnívám, že vhodným a realistickým způsobem regulace by mohla být buď úprava kohabitanace prostřednictvím analogické aplikace ustanovení o manželství, anebo úprava kohabitanace prostřednictvím zvláštních norem. Tímto způsobem by bylo možné dosáhnout přehledné a jasné právní úpravy, která by poskytla záruky i slabším právním stranám.

Seznam zkratk

německý občanský zákoník	Bürgerliches Gesetzbuch 2002-01-02
občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve platném znění
švédský zákon o pojištění na sociální zabezpečení	Socialförsäkringsbalk 2010:110, v platném znění
švédský zákon o kohabitaci	Sambolag 2003:376, v platném znění
trestní řád	zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, v platném znění
trestní zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité knižní literatury

- BECKER, Gary S., 1993. A Treatise on the Family: Enlarged Edition. Cambridge, MA, USA: Harvard University Press. ISBN 0-674-90699-3.
- COOPER, David, 1971. The Death of the Family. 3. UK: Penguin Books. ISBN 0140212876.
- FABIO, Udo di, 2009. Kultura svobody. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK). Politika a společnost. ISBN 978-80-7325-195-6.
- FOUCAULT, Michel, 1966. The Order of Things: An archaeology of the human sciences. 4. London, UK; New York, USA: Routledge. ISBN 0-415-26737-4.
- HANTRAIS, Linda, 2004. Family policy matters: responding to family change in Europe. Bristol, UK: Policy. ISBN 978-1-8613-4471-7.
- HERTOGH, Marc, ed., 2009. Living Law: Reconsidering Eugen Ehrlich. Oxford, UK: Hart Publishing. Oñati International Series in Law and Society. ISBN 978-1-84113-898-5.
- CHEAL, David, 2008. Families in Today's World: A comparative approach. USA; Kanada: Routledge. ISBN 978-0-415-35930-6.
- CHERRY, Mark J., 2016. Sex, family, and the culture wars [online]. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers [cit. 2023-02-09]. ISBN 9781315129235. Dostupné z: <https://www-taylorfrancis-com.ezproxy.is.cuni.cz/chapters/mono/10.4324/9781315129235-6/deregulating-family-life-family-libertarian-constructivist-social-entity-mark-cherry>.
- KUČERA, Milan, 1998. Obyvatelstvo českých zemí ve 20. století. In: FIALOVÁ, Ludmila, Pavla HORSKÁ, Eduard MAUR, Jiří MUSIL a Milan STLOUKAL. Dějiny obyvatelstva českých zemí. Vyd. 2., dopl. Praha: Mladá fronta, s. 314-381. Patriae. ISBN 80-204-0720-0.
- LIND, Gorand, 2008. Common Law Marriage: A Legal Institution for Cohabitation. USA: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-536681-5.
- Mezinárodní den rodiny 2014: rodina v 21. století : vyhlídky, problémy, řešení : sborník projevů z evropské konference pořádané dne 14. října 2014 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR, 2015. Praha: Ideál. ISBN 978-80-86995-29-8.
- MOŽNÝ, Ivo, 2006. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-864-2958-X.
- NOZICK, Robert, 1974. Anarchy, State, and Utopia. 13. Oxford, UK: Blackwell Publishers. 1999. ISBN 0-631-19780-X.
- PALONCYOVÁ, Jana, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Věra KUCHAROVÁ a Olga NEŠPOROVÁ, 2019. Rekonstituované rodiny [online]. Praha: VÚPSV [cit. 2023-11-30]. ISBN 978-80-7416-345-6. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/download/rekonstituovane-rodiny/?wpdmdl=7443&refresh=5e31baebe73331580317419>.
- POSNER, Eric A., 2000. Law and social norms. Cambridge, Mass.: Harvard University Press. ISBN 06-740-0156-7.
- RAWLS, John, 1971. A theory of justice. 20. 1994. USA, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press Cambridge. ISBN 0-674-88014-5.

- SWENNEN, Frederik. Contractualisation of Family Law - Global Perspectives. Cham: Springer International Publishing, 2015, 1 online resource. ISBN 3-319-17229-8. Dostupné z: doi:10.1007/978-3-319-17229-3.
- VESELÁ, Renata, 2005. Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-864-3293-9.
- WALBY, Sylvia, 1991. Theorizing Patriarchy: Patriarchal and Capitalist Relations in Employment [online]. 2. Cambridge, MA, USA: Basil Blackwell. ISBN 9780631147695.
- WALLENG, Kajsa, 2017. The Swedish Cohabitees Act in Today's Society. Family Law and Culture in Europe [online]. Intersentia, 95-108 [cit. 2023-07-26]. ISBN 9781780685274. Dostupné z: doi:10.1017/9781780685274.008.
- WIDMER, Eric D., 2016. Family configurations: a structural approach to family diversity [online]. New York, USA: Routledge [cit. 2023-07-23]. ISBN 978-13155-8190-3. Dostupné z: <https://www.routledge.com/Family-Configurations-A-Structural-Approach-to-Family-Diversity/Widmer/p/book/9781138267886#>

2. Seznam použitých internetových zdrojů

- BARLOW, Anne, 2008. Cohabiting relationships, money and property: The legal backdrop. The Journal of socio-economics [online]. Greenwich: Elsevier, 37(2), 502-518 [cit. 2023-07-08]. ISSN 1053-5357. Dostupné z: doi:10.1016/j.socec.2006.12.037.
- BECK, Ulrich a Elisabeth GERNSHEIM, 1995. The Normal Chaos of Love [online]. USA: Polity Press, Blackwell Publishers [cit. 2023-07-23]. ISBN 0-745610714. Str. 18 Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=Uw5TDwAAQBAJ&lpg=PP2&ots=e0AWOccwDf&lr&pg=PA22#v=onepage&q&f=false>
- BENSON, Peter, 2019. Justice in transactions: a theory of contract law [online]. 1. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1 online resource (625 pages) [cit. 2023-07-11]. ISBN 9780674241985. Dostupné z: doi:10.4159/9780674241985.
- BUCKINGHAM, Laura. Breaking Up Is Hard to Do, But Dividing Property Shouldn't Be [online]. University of Calgary, Faculty of Law, 3.7.2018 [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: <https://ablawg.ca/2018/07/03/breaking-up-is-hard-to-do-but-dividing-property-shouldnt-be/>
- BUGAJSKI, Błażej, Anna WYSOCKA-BAR a Andrzej MAĆZYŃSKI, 2015. NATIONAL REPORT: POLAND: Informal relationships - POLAND [online]. 1. Commission on European Family Law [cit. 2023-07-12]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Poland-IR.pdf>.
- CAROL, Ember, Benjamin GONZALEZ a Daniel MCCLOSKEY. Marriage and Family. In: Explaining Human Culture [online]. 16-06-2021 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://hraf.yale.edu/ehc/summaries/marriage-and-family#marriage-and-family>
- DALY, Mary, 2005. Changing family life in Europe: Significance for state and society. European Societies [online]. 7(3), 379-398 [cit. 2023-07-23]. ISSN 1461-6696. Dostupné z: doi:10.1080/14616690500194001.
- DEECH, Baroness, 2014. Cohabitation Rights Bill: Debata v Parlamentu Velké Británie [online]. 12.12.2014 [cit. 2023-07-19]. Dostupné z: <https://hansard.parliament.uk/Lords/2014-12-12/debates/14121229000623/CohabitationRightsBill>

- DETHLOFF, Nina, Dieter MARTINY a Melina MAURER, 2021. GERMANY: Update - GERMANY [online]. Commission on European Family Law [cit. 2023-07-17]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Germany-Dethloff-Martiny.pdf>.
- DETHLOFF, Nina, Dieter MARTINY a Mirjam ZSCHOCHE, 2015. NATIONAL REPORT: GERMANY: Informal relationships - GERMANY [online]. Commission on European Family Law [cit. 2023-07-16]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Germany-IR.pdf>.
- Důvodová zpráva k § 655 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, str. 159. [Online] Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, [2022-03-28]
- Family Law: Information on the rules [online], 2013. Stockholm, Sweden: Ministry of Justice, 26.8.2013, (2) [cit. 2023-07-26]. Dostupné z: <https://www.government.se/information-material/2013/08/family-law/>.
- FERRAND, Frédérique a Laurence FRANCOZ-TERMINAL, 2015. NATIONAL REPORT: FRANCE: Informal relationships - FRANCE [online]. 1. Commission on European Family Law [cit. 2023-07-15]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Ferrand.pdf>
- FERRAND, Frédérique, 2021. FRANCE: Update - FRANCE [online]. 1. Commission on European Family Law [cit. 2023-07-15]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Ferrand.pdf>
- FOX, Greer, 1999. Families in the Media: Reflections on the Public Scrutiny of Private Behavior. *Journal of Marriage and Family* [online]. National Council on Family Relations, listopad 1999 (61), 821-830 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/354005>.
- General recommendation on article 16 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (Economic consequences of marriage, family relations and their dissolution). In: CEDAW/C/GC/29 [online]. Organizace spojených národů, 30-10-2013, s. 1-10 [cit. 2023-07-23]. Čl.I.1. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/540/03/PDF/N1354003.pdf?OpenElement>
- GORDON-BOUVIER, Ellen, 2019. Relational Vulnerability: The Legal Status of Cohabiting Carers. *Feminist Legal Studies* [online]. HeinOnline, 27(2), 163-188 [cit. 2023-07-10]. Dostupné z: <https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/Page?handle=hein.journals/femlst27&collection=journals&id=163&startid=&end=188>.
- GRANET, Frédérique a Patrice HILT, 2018. *Droit de La Famille* [online]. 6. Fontaine: Presses Universitaires de Grenoble [cit. 2023-07-24]. ISBN 9782706129797. Dostupné z: <https://web.p.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fMjE3MTY0NV9fQU41?sid=844ba771-6dbd-4fb5-8d95-e574fa646a71@redis&vid=1&format=EB>.
- HAMPLOVÁ, Dana, 2015. Nesezdané Soužití – Společné Bydlení Bez Společné Peněženky?. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review* [online]. JSTOR, 51(2) [cit. 2022-12-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/24642765>
- HAMPLOVÁ, Ludmila, 2016. Tradiční rodina již přes sto let neexistuje. Není to ale špatně, říká socioložka [online]. 25.9.2016 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/existuje-jeste-tradicni-rodina.A160924_150515_in_domov_ELE

- HLÁVKA, Petr. Tradiční manželství musíme ochránit: Čtvrteční komentář Petra Hlávky. In: Institut Václava Klause [online]. 20.7.2023 [cit. 2023-07-24]. Dostupné z: <https://www.institutvk.cz/clanky/2414.html>
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, 2015. NATIONAL REPORT: CZECH REPUBLIC: Informal relationships – CZECH REPUBLIC [online]. Commission on European Family Law [cit. 2023-07-25]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Czech-Republic-IR.pdf>.
- HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. 1. vydání (1. aktualizace). [online] Praha: C. H. Beck, 2021. [cit. 2023-02-10] Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgfpwk232ge4texzr&tocid=nnptembsgfpwk232ge4texzr>.
- Hypotéka dřív než svatba aneb půjčka na bydlení pro nesezdané a jak na ni. Česká spořitelna [online]. 9.12.2012 [cit. 2022-12-01]. Dostupné z: <https://www.csas.cz/cs/blog/bydleni/jak-na-hypoteku-pred-svatbou#:~:text=Hypot%C3%A9ka%20versus%20registrovan%C3%A9%20partnerstv%C3%AD,alternativa%20ke%20spole%C4%8Dn%C3%A9mu%20jm%C4%9Bn%C3%AD%20man%C5%BEel%C5%AF>
- INGLEHART, Ronald F., 2008. Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006. West European politics [online]. ABINGDON: Routledge, **31**(1-2), 130-146 [cit. 2023-07-23]. ISSN 0140-2382. Dostupné z: doi:10.1080/01402380701834747 West European Politics, [online]. January–March 2008, 31, 1-2, [cit. 2011-12-10].
- JÄNTERÄ-JAREBORG, Maarit, Margareta BRATTSTRÖM a LisaMarie ERIKSSON, 2015. NATIONAL REPORT: SWEDEN [online]. 1. Commission on European Family Law [cit. 2023-07-17]. Dostupné z: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Sweden-IR.pdf>.
- KABZA, Ewa, 2021. Three Different Legal Attitudes Towards Non-Marital Cohabitation in Europe. Comparative Law Review [online]. **27**, 255-274 [cit. 2023-02-08]. ISSN 2391-7644. Dostupné z: doi:10.12775/CLR.2021.010.
- KRALJIĆ, Suzana, 2020. New Family Code and the Dejudicialization of Divorce in Slovenia. Balkan Social Science Review [online]. **15**, 158-177 [cit. 2023-07-24]. ISSN 18578799. Dostupné z: doi:10.46763/BSSR20150158k.
- KRATOCHVÍLOVÁ, Martina, 2017. Boj za volební právo žen ve Velké Británii a českých zemích v letech 1848–1928. Historica [online]. Palacky University, Olomouc, (53), 243-271 [cit. 2023-06-29]. ISSN 1803-9561. Dostupné z: <https://web-p-ebcohost-com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=470f27fb-26ad-4da8-9356-b5765945a682%40redis>
- KUCHAŘOVÁ, Věra, 2020. Zpráva o rodině 2020: Proměny rodiny – rostoucí diverzita a nestabilita [online]. Praha: MPSV, s. 1-249 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va+o+rodin%C4%9B+2020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd.
- LEVIN, Irene, 2004. Living Apart Together: A New Family Form. Current Sociology [online]. Sage Publications, **52**(2), 223-240 [cit. 2023-07-12]. Dostupné z: doi:10.1177/001139210404180.
- MAHONEY, Margaret, 2005. Forces Shaping the Law of Cohabitation of Opposite Sex Couples. Journal of Law & Family

- Studies [online]. University of Pittsburgh School of Law, 135(7), 135-204 [cit. 2023-07-28]. Dostupné z: https://scholarship.law.pitt.edu/fac_articles/268.
- Marriage and civil union, 2022. Republic of Slovenia, GOV.SI [online]. Ljubljana, Slovenia: Ministry of Labour, Family, Social Affairs and Equal Opportunities, 24.8.2022 [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://www.gov.si/en/policies/family-children-and-marriage/marriage-and-civil-union/>
- Marriage apostates: why heterosexuals seek same-sex registered partnerships. *Columbia Journal of Gender and Law* [online]. 2021, **42**(1), 86-[viii] [cit. 2023-10-18]. Dostupné z: <https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/Page?handle=hein.journals/coljgl42&collection=journals&id=196&startid=&endid=276>.
- MICKOVIK, Dejan a Angel RISTOV, 2016. Family Law in the Civil Code of the Republic of Macedonia [online]. **05**(01) [cit. 2023-07-25]. ISSN 21690170. Dostupné z: doi:10.4172/2169-0170.1000166.
- NOVAK, Barbara, 2021. SLOVENIA: Update - SLOVENIA [online]. Commission on European Family Law [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Slovenia-Novak.pdf>
- PALAZZO, Nausica, 2018. The Strange Pairing: Building Alliances between Queer Activists and Conservative Groups to Recognize New Families. *Michigan Journal of Gender & Law* [online]. HeinOnline, **25**(2), 161-238 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/P?h=hein.journals/mjgl25&i=177>.
- PALAZZO, Nausica, 2021. Marriage Apostates: Why Heterosexuals Seek Same-Sex Registered Partnerships. *Columbia Journal of Gender and Law* [online]. **42**(1), 186-[viii] [cit. 2023-02-08]. Dostupné z: <https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/Page?handle=hein.journals/coljgl42&collection=journals&id=196&startid=&endid=276>
- PASHYNSKYI, Anatoliy, 2020. Property relations between unmarried cohabitants in international family law [online]. 115. Teisé [cit. 2023-07-27]. Dostupné z: <https://vkp.ua/en/publication/property-relations-between-unmarried-cohabitants-in-international-family-law>
- RAMBOUSKOVÁ, Michaela a Martina MACHOVÁ. Sněmovna schválila manželství pro homosexuály v prvním čtení. Kdo jak hlasoval? [online]. In: Seznam zprávy, 29.6.2023 [cit. 2023-07-24]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-politika-lidovecky-poslanec-u-nas-je-hovezi-hovezi-a-manzelstvi-muz-a-zena-233384>
- REŠETAR, Branka a Nataša LUCIĆ, 2015. NATIONAL REPORT: CROATIA: Informal Relationships - CROATIA [online]. Commission on European Family Law, 2015 [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Croatia-IR-Legislation1.pdf>.
- RISTOV, Angel a Milica SHUTOVA. THE CIVIL CODE AND THE REFORMS IN MACEDONIAN FAMILY LAW. *Izvorni naučni rad* [online]. 148-163 [cit. 2023-07-05]. Dostupné z: <https://eprints.ugd.edu.mk/30423/1/THE%20CIVIL%20CODE%20AND%20THE%20REFORMS%20IN%20MACEDONIAN%20FAMILY%20LAW.pdf>.
- ROBERT, Bales a Talcott PARSONS, 1956. Family: Socialization and Interaction Process [online]. Londýn: Routledge [cit. 2022-11-29]. ISBN 0-415-17647-6. Str. 46. Dostupné z: <https://www-taylorfrancis->

com.ezproxy.is.cuni.cz/books/mono/10.4324/9781315824307/family-socialization-interaction-process-robert-bales-talcot-parsons

- ROWLAND, Mary. Your Own Account: Linking love and money. The New York Times [online]. 25.2.1990 [cit. 2023-02-08]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/1990/02/25/business/your-own-account-linking-love-and-money.html>
- Rozhodnutí ESLP ve věci Marckx v. Belgie, ze dne 13. června 1979, Series A č. 31, Str. 14-15, § 31; Rozhodnutí ESLP ve věci K. AND T. v. Finsko, ze dne 12. července 2001, Str. 30, § 150. [28-11-2022], Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%2225702/94%22%5D,%22itemid%22:%5B%2201-59587%22%5D%7D>
- SÁEZ, Macarena. SAME-SEX MARRIAGE, SAME-SEX COHABITATION, AND SAME-SEX FAMILIES AROUND THE WORLD: WHY "SAME" IS SO DIFFERENT. The American University journal of gender, social policy & the law [online]. Washington: American University, 2010, **19**(1), 1. Str. 44 [cit. 2023-07-20]. ISSN 1557-3753. https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/ajgsp19&id=48&men_tab=srchresults
- SCHRAMA, W. M., 2008. The Dutch Approach To Informal Lifestyles: Family Function Over Family Form?. International journal of law, policy, and the family [online]. Oxford: Oxford University Press, **22**(3), 311-332 [cit. 2023-07-25]. ISSN 1360-9939. Dostupné z: doi:10.1093/lawfam/ebn010
- SULEYMANOVA, Aminat, Irina MOROZ a Alexander GUBIN. Family law in Ukraine: overview [online]. [cit. 2023-07-29]. Dostupné z: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-564-3065?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true#:~:text=In%20accordance%20with%20Article%2074,unless%20otherwise%20provided%20by%20written](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-564-3065?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true#:~:text=In%20accordance%20with%20Article%2074,unless%20otherwise%20provided%20by%20written)
- TERTILT, Michèle, 2005. Polygyny, Fertility, and Savings. The Journal of political economy [online]. CHICAGO: The University of Chicago Press, **113**(6), 1341-1371 [cit. 2022-10-19]. ISSN 0022-3808. Dostupné z: doi:10.1086/498049.
- Three's Company, Too: The Emergence of Polyamorous Partnership Ordinances, 2022. Harvard Law Review [online]. Cambridge, USA: Harvard Law Review Association, 10.3.2022, **135**(1441), 1441-1463 [cit. 2022-11-30]. Dostupné z: <https://harvardlawreview.org/wp-content/uploads/2022/02/135-Harv.-L.-Rev.-1441.pdf>.
- TRANDAFIR, Mircea, 2014. The Effect of Same-Sex Marriage Laws on Different-Sex Marriage: Evidence From the Netherlands: Evidence From the Netherlands. Demography [online]. JSTOR, **51**(1), 317–340 [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42920001>
- TROST, Jan. Conceptualising the Family. International Sociology [online]. 1988, **3**(3), 301-308 [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: <https://doi-org.ezproxy.is.cuni.cz/10.1177/026858088003003007>.
- VOHLÍDALOVÁ, Marta, 2010. Kdo podává žádost o rozvod a jaké jsou příčiny rozpadu partnerských vztahů?. Gender, rovné příležitosti, výzkum [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2010, **12**(2) [cit. 2023-01-10]. Dostupné z: https://genderonline.cz/artkey/gav-201002-0005_who-files-for-divorce-and-why-do-relationships-break-up.php.
- ZUKLÍNOVÁ, Michaela, 2015. Rozvod a majetková práva manželů (vše, co má majetkový aspekt a souvisí s rozvodem) [online]. Právní prostor [cit. 2023-07-15]. Dostupné z:

<https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/rozvod-a-majetkova-prava-manzelu-vse-co-ma-majetkovy-aspekt-a-souvisi-s-rozvodem>

3. Seznam použitých právních předpisů

Bürgerliches Gesetzbuch 2002-01-02

Sambolag 2003:376, v platném znění

Socialförsäkringsbalk 2010:110, v platném znění

zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, v platném znění

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve platném znění

4. Seznam použité judikatury

Rozhodnutí ESLP ve věci Marckx v. Belgie, ze dne 13. června 1979, Series A č. 31, Str. 14-15, § 31,

Rozhodnutí ESLP ve věci K. AND T. v. Finsko, ze dne 12. července 2001, Str. 30, § 150,

Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15,

Rozhodnutí německého Federálního ústavního soudu Bundesverfassungsgericht, NJW 2019, 1793

5. Seznam ostatních zdrojů

Osobní konzultace s Mgr. Petrem Aghou, LL.M., Ph.D. dne 17. prosince 2021, 10. května 2022 a 5. června 2023.

Právní úprava manželství a dnešní společnost

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na porovnání společenského vývoje v kontextu vývoje rodin, přičemž poukazuje na poměrně rychlý vývoj směrem k rovnoprávnosti a utlumení stigmat spojených s nesezdaným soužitím. Tento společenský vývoj je pak v práci konfrontován se stávající právní úpravou, zejména v České republice. Tato práce se konfrontací snaží poukázat na strnulost právního řádu a také označit určité nespravedlnosti z toho vyplývající pro adresáty právních norem.

Tato práce je rozdělena do 4 částí. V první části je pojednáno o pojmu rodina a o tom, jak je tento jev vnímán z hlediska sociologie. V části druhé se práce věnuje manželství, kdy je zvláštní důraz kladen na vytyčení problémům, které jsou s manželstvím spojovány. V části třetí je pak popsáno manželství z hlediska různých myšlenkových směrů, kdy je manželství analyticky postaveno před otázky smyslu a funkce jeho existence v právních rádech. Konečně, ve čtvrté části jsou představeny různé směry právní regulace, které by mohly zajistit spravedlivější a komplexnější úpravu manželského, potažmo rodinného práva tak, aby tato regulace odpovídala požadavkům dnešní společnosti. Celkově se práce zaměřuje především na práva majetková, dědická a některá sociální. Předmětem pojednání v této práci není primárně úprava rodičovských práv a povinností.

Cílem této práce je tedy poskytnout pohled z jiné perspektivy na regulaci manželského práva a představit možnosti, kterými by se mohlo moderní rodinné právo ubírat. Nabízené možnosti obsahují jednak právní deregulaci, částečnou deinstitucionalizaci, ale také úpravu soužití. K tomu je využito metody komparatistické, kdy je v práci popsána a strukturovaně rozdělena řada, zejména evropských, právních řádů.

Klíčová slova: manželství, rodina, kohabitanace, právní úprava

Marriage law and today's society

Abstract

The thesis focuses on the comparison of social advance in the context of family, pointing out the relatively rapid development towards equality and the reduction of stigmas associated with unmarried cohabitation. This societal development is then confronted with the existing legal framework, especially in the Czech Republic. This thesis attempts to point out the rigidity of the legal system and to identify certain injustices resulting from it for the addressees of legal norms.

This thesis is divided into 4 parts. The first part deals with the concept of family and how this phenomenon is perceived in terms of sociology. In part two, the thesis focuses on marriage, with particular emphasis on delineating the problems associated with marriage. Part Three then describes marriage in terms of different schools of thought, where marriage is analytically confronted with questions of the meaning and function of its existence in legal orders. Finally, in the fourth part, different directions of legal regulation are presented that could ensure a more just and comprehensive regulation of matrimonial, and therefore family law, so that this regulation meets the requirements of today's society. Overall, the work focuses mainly on property rights, inheritance rights and some social rights. The primary subject of this thesis is not the regulation of parental rights and obligations.

The aim of this thesis is therefore to provide a different perspective on the regulation of matrimonial law and to present the possibilities that modern family law could follow. The options offered include legal deregulation, partial deinstitutionalization, but also cohabitation regulation. For this purpose, the comparative method is used, whereby a number of, mainly European, legal orders are described and structured.

Key words: marriage, family, cohabitation, law